

CSENDŐRSÉGI LAPOK

MEGJELNIK
HAVONTA KÉTSZER

SZERKESZTI
PINCZÉS ZOLTÁN
SZÁZADOS

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egész évre	--- --	12 pengő
Félévre	--- --	6 pengő
Negyedévre	--- --	3 pengő

CSENDŐRSÉGI LAPOK

SZERKESZTI PINCZÉS ZOLTÁN SZÁZADOS

ELŐFIZETÉSI ÁRA: Egész évre 12 pengő,
félévre 6 pengő, negyedévre 3 pengő

Megjelenik
havonta kétszer

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
Budapest, I., Országház-utca 30.

*Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy Isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.*

Amen.

Trianon.

Június negyedikén mult hetedik esztendeje, hogy kísért a százszor átkozott név: Trianon.

Június negyedikén mult hetedik esztendeje, hogy a magyar kormány megbizottainak alá kellett írniok a békeszerződésnek csufolt halálos ítéletet. A rablógyilkostól nem követelik meg, hogy aláírja a saját halálos ítéletét: a magyar nemzettől megkövetelték. Engedelmeskednünk kellett, mert az ő kezükben volt a fegyverek hatalma, mert ők nem dobták el a puskát, hanem még erősebben megmarkolták akkor, amikor mi a pacifizmus örületétől elbódulva, részeg kártyások módjára szórtunk a lábaink elé mindent, ami még megmaradt számunkra.

Öreg esendőr bajtársaink élénken emlékeznek még a forradalmi idők rettenetes hónapjaira s tudjuk, hogy már régen levonták ezeknek keserű tanulságait is. Hét esztendeje vezeklünk annak a néhány hónapnak a bűneiért, hét esztendeje kell miattuk gyászlobogót kitűznünk minden június negyedikén. Mert mindarra a sok gyalázatosságra, amit ellenségeink velünk a békekötés ürügye alatt elkövettek, elsősorban a forradalmak adtak lehetőséget. Ha a monarchia hatalmas hadseregét a bujtozatók szét nem züllesztik, ha a bizalmi rendszer, a semmittevés, az örökös tanácskozás, a fékevesztett fegyelmetlenség, a minél nagyobb napidíj és minél kevesebb szolgálat és hasonló forradalmi vívmányok hazug káprázata el nem kábít minket, ma nem kellene elszakított testvéreink sorsa felett keseregnünk és nem kellene június negyedikén gyászünnepet ülnünk. Ha nemzetünknek éppen a legsorsdöntőbb pillanataiban nem bizonyultunk volna olyan vétkesen könnyelműeknek és gyengéknek, mint amilyenek voltunk, ma nem Biharban és Szobnál, hanem Dévénynél és Predeálnál állanánk őrt az ezeréves Magyarország határain.

Amíg a magyar katonák ezrei ittak, kártyáztak és előljárókat választgattak maguknak, addig naponta nagyobb és nagyobb darab földet szakítottak le maguknak ellenségeink a mi ősi jussunkból, növesztették földönfutóvá tett véreink seregét s szorították összebb a halálos gyűrűt, amely arra volt hivatva, hogy végleg megfojtson bennünket. Különös kegyelme volt a magyarok Istenének, hogy nem pusztultunk el mindörökké, hogy, ha

későn is, de magunkhoz tértünk, hogy visszanyerjük azt az életenergiát, amely a magyar nemzetet egy ezer esztendő küzdelem viharain át megtartotta. A jobb jövő reménysége azonban nem ment fel minket a kötelezettség alól, hogy hibáinkra emlékezzünk s a fogadalom alól, hogy soha többé nem fogjuk azokat elkövetni.

Ha elég erősek leszünk céljaink kitűzésében és állhatatosak azok elérésében, akkor, de csak akkor, bizonyosak lehetünk benne, hogy elkövetett hibáinkat is jóvá fogjuk tenni s hogy a trianoni „békeszerződést“ is oda fogjuk dobni, ahova való: a papirkosárba. A világtörténelem nem ismer olyan békeszerződést, amely örökéletű lett volna, amely többet jelentett volna, mint a győző akaratának a legyőzöttre való pillanatnyi reakényszerítését: miért volna éppen Trianon a kivétel? Éppen ezért sem isteni, sem emberi törvény nem kötelez minket arra, hogy ezt az úgynevezett békeszerződést csak egy hajszálnyival is jobban tiszteljük, mint amennyire a nekünk szegzett ágyuk és géppuskák terrorja kényszerít; gyáva és kishitű, aki örökké megmásíthatatlannak tartja a szolgasorsot, amelybe ellenségeink döntöttek bennünket.

Nagyon természetes, hogy mai lefegyverzett állapotunkban nem tehetünk egyebet, mint hogy várjuk az idők jobbrafordulását. Mert hogy jobbra fognak fordulni, az bizonyos. Hét keserves esztendőt már végig szenvedtünk, hogy hányat kell még végigszenvednünk, azt még ma senki sem tudja. Lehet, hogy még hetet, vagy csak hármat, vagy tizet: most már mindegy. Tíz-tizenöt esztendő hosszú idő egy ember életében, de elenyésző kis pillanat egy ezeréves nemzet történetében. Százötven esztendeig tartott Magyarországon a török uralom, apák, nagyapák, és unokák születtek és meghaltak török uralom alatt s ma gyermekeink történelme két-három oldalon emlékszik meg erről a százötven esztendőről, amelyben pedig úgy látszott, hogy Magyarországnak örökre vége. Unokáink történelme sem fog több oldalt szentelni Trianonnak és az utána következő esztendőknek, de csak úgy, ha mi is úgy akarjuk.

A június negyedikén lengő gyászlobogók csak a multat gyászolják, de nem a jövőt. A jövődö büszke magyar nemzeti lobogókat tartogat számunkra s meglássátok esendőrök, mi ki is fogjuk azokat egyszer bontani. Hisszük és hirdetjük ezt, lelkünknek minden meggyőződésével, a magyar nemzet rendeltetésébe és örök életébe vetett hitünk minden fanatizmusával: higgyétek és hirdessétek Ti is! Ne legyen köztünk senki csüggedő: Trianon bilincsei között, június negyedikén is legyünk azok, akiknek minket az Isten teremtett: élni akaró erős, büszke magyarok!

Vérvizsgálatokról.*

Irta: Dr. KENYERES BALÁZS egyet. ny. r. tanár.

Az újabb idők tudományos kutatásai nevezetesen eredményeket termeltek a vérvizsgálatok terén is. Amíg 1888-ban még teljesen indokolt volt az 17.003/88. számú igazságügyminiszteri rendelkezés kiadása, amely megtiltotta a bíróságoknak, hogy szakértőkhöz forduljanak azzal a kérdéssel, vajjon a bűnjeleken levő véryomok ember, vagy emlős állat véritől erednek-e, mert ezt a kérdést a tudomány megválaszolni nem tudja, az 1909. évi 14.926. számú igazságügyminiszteri rendelet egyenesen azt az utasítást adta, hogy olyan esetekben, amikor ember vérit és állatok vérit kell egymástól megkülönböztetni, szakértőkhöz kell fordulni még akkor is, ha a kérdéses állatvér emlős állatoknak a vére, mert ma már tudományos vizsgálattal az ember vérit még az emlősállatok véritől is meg lehet különböztetni. Azóta a tudomány még további jelentős lépéseket tett a haladás útján s ma már az igazságszolgáltatásnak felkínálja segítségét akkor is, ha ez örökösödési, törvényességi, apasági ügyekben a lezármazás útjait kutatja azzal a kérdéssel, vajjon egy gyermek az apaként megjelölt férfinak, egy anyaként szereplő nőnek a gyermeke-e, sőt még ak-

* A csendőrtiszti továbbképző tanfolyamon — bemutatókkal kapcsolatosan — tartott előadások nyomán. A véryomok és azok vizsgálatának részletes ismertetését l. Kenyeres: A törvénytörvényi orvostan tankönyve. Universitas kiadása, 1926. II. kötet

kor is, ha egyének vérit kell egymástól megkülönböztetni, például azzal a kérdéssel, vajjon a bűnjelen levő vér a sértettnek a vére-e, vagy pedig megfelel a valóságnak a gyanúsítottnak az az állítása, hogy a véryom a saját véritől ered.

Mindezek, az emberi társadalom életébe mélyen belevágó, régebben a tudomány számára hozzáférhetetlen kérdések, akkor, amikor megválaszolásukra mód kínálkozott, természetesen azonnal bekerültek a közönség érdeklődésének körébe. Ennek jelei megnyilvánulnak a napilapokban időről-időre megjelenő közlésekben, emellett pedig mind sűrűbben jelentkeznek az a törekvés is, hogy a tudományos vizsgálatok eredményei az igazságszolgáltatás érdekében is felhasználtassanak. Ezek a körülmények teszik kívánatosná, hogy egyrészt a közönség kapjon tájékoztatást a vizsgálatok mai állásáról, másrészt, hogy az igazságszolgáltatás emberei kapjanak tiszta képet a vizsgálatok eddigi eredményeiről és értékesíthetőségük határaitól. Főleg az utóbbi ok vezet engem is akkor, amikor az igazságszolgáltatás segítőitársainak ujságjában, a Csendőrségi Lapokban a kérdést szóváteszem.

A vérvizsgálatok fejlődésének útja összeesett azzal az úttal, amelyen évtizedekkel ezelőtt a fertőző betegségek okainak kutatására a tudomány elindult, jobban mondva a vérvizsgálatok fejlődésének útja tulajdonképpen csak egy újabban megnyílt mellékútja annak a hatalmas nagy útnak, amelyet a fertőző betegségek nagy területén az utóbbi évtizedekben a tudományos kutatások vág-

Az új határon.

*Találkozunk majd csöndes éjszakákon
Honunk törzsét átmetsző új határon...*

*Ti a sövényen túlhan és mi innen
Állunk — s csillámló könnyű ül szemünkben...*

*És nézzük egymást... Szívünk összedobban:
Egyek vagyunk az égő fájdalomban...*

*És nézzük egymást árván, szárnysegetten:
Egyek vagyunk a tiszta szeretetben...*

*És nézzük egymást árván, szárnysegetten:
Egyek leszünk az örök igazságban...*

*Hirdetjük büszkén, napnál fenyesebben:
Egyé lettünk az ádáz gyűlöletben...*

*Majd bűgyötörte testünk porba görnyed,
És megcsókoljuk százszor is a földet...*

*A csók hevében — bűvös, égi tűzben
Új, véres nászra várunk részegülten...*

*Pirosló, véres frigyre... amikor
A rab s szabad föld újra összeforr...*

Vályi Nagy Géza.

Albánia.

Irta: dezséri BACHÓ LÁSZLÓ százados,
a Ludovika Akadémia tanára.

A balkáni háború előtti időkben Olaszország Albániában a status quo, azaz a török szuverenitás fenntartásának a politikáját hirdette azért, hogy a „beteg ember“ európai birtokállományának likvidálása esetén a reá nézve oly nagy fontosságú albán partvidék ne kerülhessen a másik balkáni vetélytárs, a monarchia birtokába, ami a „mare nostrum“ álmának meggyűlöletét jelentette volna. Nagy költséggel iskolákat, hajózási vonalakat, konzulátusokat, kórházakat, bankokat és kereskedelmi vállalatokat létesített, illetve a meglévőket bőkezűen szubvencionálta és ezek segítségével iparkodott, ha nem is teljesen hatálytalanítani, de legalább is ellensúlyozni azt a nagy befolyást, melyet a monarchia hasonló intézmények létesítése folytán különösen Északalbániában elért.

Mikor a balkáni háborúban elszenvedett veresége következtében Törökország kénytelen volt európai birtokainak legnagyobb részéről volt vazallusai, a kis balkáni államok javára lemondani, Itália legelső dolga volt magát Valonában katonailag is befészkelni s onnan csak a monarchia legerélyesebb tiltakozására vonult ki, azután pedig a saját részéről is támogatta a monarchia abbéli igyekezetét, hogy az albán partvidék sem a balkáni Piemont: Szerbia, sem pedig a Szkutari birtokáért aránytalanul nagy áldozatokat hozott Montenegró kezére ne kerüljön. Miután a két rivális nagyhatalom Albánián a kölesönös bizalmatlanság miatt megosztottni nem tudott, a nagyhatalmak vonultak be az akkori albán fővárosba, Szkutariba. Oroszország kivételével, amely a szerb aspirációk ki nem elégítése miatt duzzogva távol tartotta magát a közös flottademonstrációtól és Szkutari katonai megszállásától. Ennek én szemtanúja voltam. Akkor és a háború alatti hosszabb albániai tartózkodásom alatt alkalmam volt megismerni a zürzavaros, bizonytalan és groteszk albániai állapotokat, melyeket azelőtt csak

talak. Azóta, hogy az ötvenes években Pasteur bebizonyította azt, amit előtte néhányan sejtettek, de bebizonyítani nem tudtak, hogy vannak emberi és állati betegségek, amelyek csak nagyító üveggel látható apró növényi szervek által idéztetnek elő, azóta, hogy 1880-ban Koch Róbert kimutatta, hogy az emberiség egyik legpusztítóbb betegségének, a tuberculosisnak okozója egy, csak ezerszeres nagyítással látható kis pálcika (l. 1. ábra a): a fertőző betegségek tana óriásit haladt. Ma már tudjuk, hogy a betegségek nagy tömegét ilyen apró szervezeteknek az élő testbe való bejutása és elszaporodása idézi elő. Ma már a fertőző betegségek legnagyobb részének okozóját meg lehet fogni; megláthatjuk őket erősen nagyító üveggel különböző nagyságú, különböző alakú, különbözően viselkedő egyes, vagy páros és tulajdonságaik szerint különböző csoportokba sorozható apró szervezetek (bakteriumok) képében. Sikertelenül azokat az állat vagy ember testéből kihalszani, az emberi vagy állati szervezeten kívül különböző táptalajokon (húslében, vérsavóban, burgonyán stb.) szaporítani (orvosi nyelven szólva kitenyészteni), sikertelenül tenyésztüknek beoltásával más élő szervezetben ugyanazt a betegséget előidézni. Ilyen módon sikertelenül már eddig is számtalan fertőző betegség okozóit feltalálni. Kétséget kizáró bizonyossággal be van bizonyítva pl. hogy a tuberculosis bacillus, a diphtheriát, typhust a diphtheria, illetve typhus bacillus, a cholera a cholera vibrio, a kankót a gonococcus, a vérbajt a vérbaj spiril-

luma idézi elő (l. 1. ábra) stb. s ilyen úton keresi az orvostudomány a biztosan fertőzésből eredő más betegségeknek (himlő, skarlát stb.) okozóit.

Ma már a bakteriumok tana szilárd, meg nem ingatható alapon áll s ezen az alapon építi fel az orvostudomány az ellenük való védekezésnek és az általuk okozott betegség meggyógyításának módszereit, hogy milyen eredménnyel, arra fényes tanúbizonyosságot szolgáltatott a világháború, amelynek folyamán az orvostudomány azokat a járványokat, amelyek az egész emberiséget a pusztulás veszedelmével fenyegették, helyhez kötni, korlátok közé szorítani, megfékezni tudta. Hogy hosszú fáradságos út áll még az orvostudomány előtt az természetes, de bizonyos az is, hogy az orvostudomány kutatói az emberiség érdekében kifejtett buzgalommal, állatokon végzett kísérletekkel, sokszor saját magukon egészségük és életük veszélyeztetésével és feláldozásával végzett vizsgálatokkal bámulatra méltó eredményeket értek el. A múlt időkben pestis járványok tizedelték, sőt felezték a városok, megyék, országok népességét, dühöngött a himlőjárvány, a fekete halál. Ma az orvostudomány hasonló pusztító járványoknak útját állja s már régen megfékezte a fekete halált. Évtizedekkel ezelőtt az anyák tömege saját életével fizette meg az anyaság kötelességének teljesítését s ma, ha a szülő a szüléssel kapcsolatos gyermekágyi lázban hal meg, indokoltan áll elő a gyanú, hogy a halált okozó vérmérgezés bekövetkezésében a környezet gondatlanságának lehetett

egy jó ismerősöm, a magát Skander bég utódjának és hercegnek nevező Aladro Castriota albán trónkövetelő színes elbeszéléseiből ismertem. A balkáni háború politikai likvidálása alkalmával csinálták meg a hatalmak a Monarchia és Olaszország közös óhajára a független albán fejedelemséget, amelynek az afrikai és közép-amerikai exotikus államokban uralkodó állapotoknál is groteszkebb viszonyait a világlapoktól kezdve a külvárosi kabarékig mindenki gúny tárgyává tette.

Ez a független Albánia a világháború alatt hadszíntérré vált. A szerbek letörése után oda a monarchia vonult be, miután Valonát és környékét az olaszok megszállották volt. A „független“ kabaréállam derék polgárai harcoltak mindkét oldalon jó zsoldért, felszerelésért és ellátásért, azaz hogy nem is igen harcoltak, hanem ha jobb üzletre volt kilátás, igen sokszor ütköztek előtt és alatt átpártoltak az ellenfélhez és azzal fizették meg kétes értékű támogatásukat. Aki nek a háború alatt felállított albán reguláris és irreguláris alakulatokkal dolga volt, az nagyon jól emlékszik ezekre a csúf epizódokra és nagyon jól tudja, hogy azok harci értéke egyenlő volt a semmivel, minek következtében minden parancsnok legfeljebb megkönnyebbülten sóhajtott fel, ha meghallotta, hogy a számára csak tehertételt jelentő albán alakulatok szétseledek.

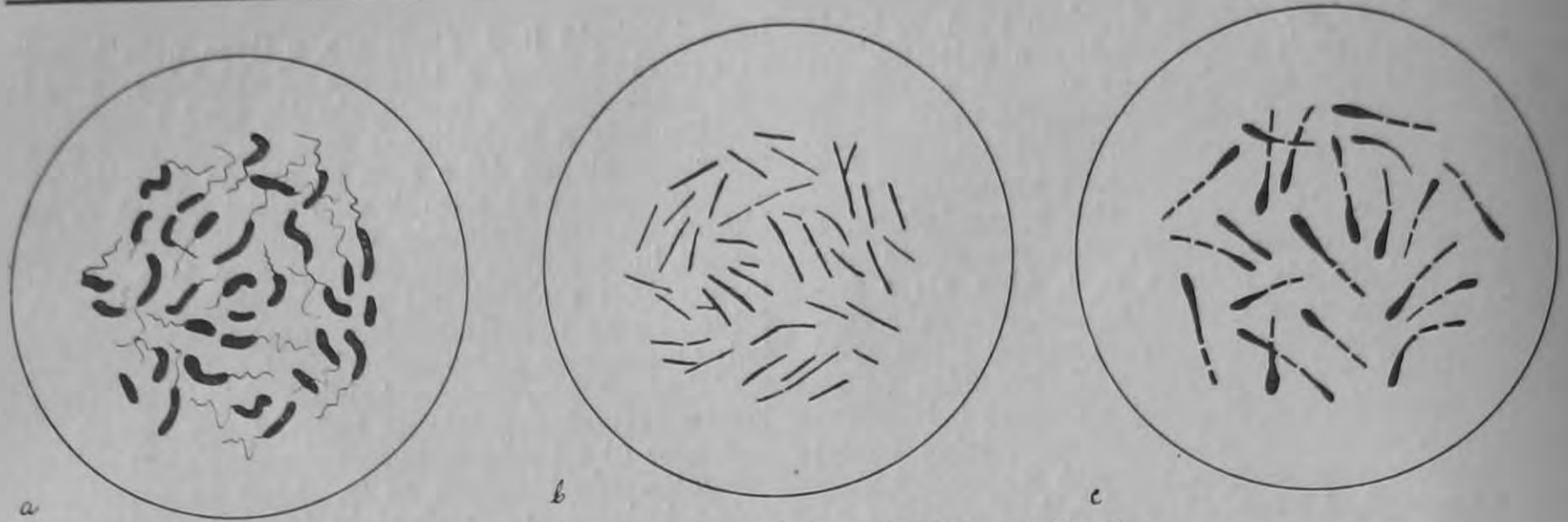
Olaszország a világháború után, mely őt egészen a Fiume és Susak között húzódó Fiumara folyócskáig az egész isztriai partvidék birtokába juttatta, sietett a „mare nostro“-ról régóta szőtt ábrándjait, ha nem is teljesen megvalósítani, de az Adria keleti partjain a dalmát és montenegrói partvidéket az SHS királyságba bekebelező szerbek elől legalább azon pontokat elkaparítani, melyek olasz bázisai lehetnek egy az Adria birtokáért esetleg bekövetkezhető mérkőzésnek közötté és a monarchia balkáni aspirációit fokozottabb és türelmetlenebb formában átvett új adriaparti állam között. Így biztosította magának Itália a dalmát partvidéken Zára városának és Lagosta szigetének a birtokát.

Az albán probléma jelentőségéből a monarchia megszűnése után sem vesztett, sőt úgy látszik, hogy

a sürgős megoldásra való aktuális kérdések közé sorakozott fel. Az olasz politika sohasem csinált titkot abból, hogy Olaszország nem nézné tétlenül, ha Albániában, melyre a szerbek is vágyódva tekintenek, egy számbavehető katonai hatalom megvetné a lábát. Ez mindenekelőtt Valonára és környékére vonatkozik, mert Itáliának nyíltan hangoztatott érdeke, hogy déli partjai közelében, különösen pedig az Adria bejáratánál ne tőrjön erős flottabázissá kiépíthető kikötőt olyan hatalom kezén, mely neki az Adrián vetélytársa lehetne. A valonai kérdésnek Olaszországban egész irodalma van, az olasz napisajtó pedig nem győzi eleget hangoztatni, hogy Valona jelentősége Olaszország számára most, hogy Malta után Bizerta is idegen kézen van, nagyobb, mint valaha és megállapítja, hogy Albániának függetlennek kell maradnia, úgy természetesen, hogy Valona kikötője olasz ellenőrzés alatt maradjon.

A térképre vetett egyetlen pillantás meggyőz arról, hogy az otrantói szorosot domináló és az olasz parthoz veszedelmesen közel fekvő Valona birtoka Olaszország számára nem lehet közömbös, mert a valonai öböl bejáratánál fekvő Saseno sziget, a Linguetta és Svernesti földnyelvek megerősítése az annak birtokában levő idegen államot egy második, a cattarói öbölhöz hasonló, nagyszerűen védelmezhető flottabázishoz juttatná épen azon a helyen, amely Itáliának a legkellemtlenebb még akkor is, ha ez az idegen állam komoly haditengerészettel nem is rendelkezik.

Ahogy Albániát megismerni szerencsém volt, azt hiszem, nem csalódom, mikor azt gyanítom, hogy a független Albánia egy efemer alakulat, mely úgy létét, mint további tengődését annak a körülménynek köszönheti, hogy az érdekelt hatalmak eddig nem tudták megosztozni rajta. Albánia lehet földrajzi és politikai fogalom, de a szó modern európai értelmében államnak nem igen nevezhető az olyan alakulat, melyben az államfenntartó erők hiányoznak vagy teljesen szervezetlenek. Ugyanis alig lehet beszélni egy egységes albán népről, melyet a múlt tradíciói és a jövő nemzeti aspirációi egy közös nagy cél irányában előre tudnának lendíteni. Legfeljebb egymástól jellem, szokások, vallás és kultúra (amennyiben itten ilyenről szó

1. ábra: a cholera, b tuberculosis, c diphtheria bacillusok.

szerepe. Ma már idejekorán érkezett segítség a diphteriás gyermek halálának bekövetkezését rendszerint el tudja háritani, rendszerint megtudja gyógyítani a régebben gyógyíthatatlannak tartott vérbajt.

Addig persze amíg az orvostudomány ezekhez a bámulatot érdemlő eredményekhez eljutott, járatlan mezőkön, fárasztó nagy utat kellett hogy megtegyen, amelyen állandóan akadályok tornyosultak elébe. Sötétben tapogatózva indultak el a kutatók az igazságot kereső útjukra; útjuk egymást sokszor keresztezte, azon akárhányszor szembekeverültek egymással a meggyőződés fegyvereivel

vívott ádáz harcokban, amelyeken legjobbjaiik áldozatul estek. Lépten-nyomon mutatkoztak a fertőző betegségek tanában a bacteriumok szerepeltetésével össze nem egyeztethetőeknek látszó tények és tapasztalatok, amelyek magyarázatot követeltek és a magyarázás megérkezéséig a tovább haladásnak útját állották. Feltűnő volt és magyarázatot követelt az a tapasztalat, hogy egyes fertőző — tehát bacteriumoknak tulajdonított — betegségeket csak ember kap meg, hogy mások csak állatokon, esetleg csak bizonyos fajta állatokon fordulnak elő, hogy egyes, az emberre nézve súlyos betegségeket állaton még a betegségek okozóinak mester-

lehet) tekintetében teljesen különböző albán törzsekről lehet csak szó, amelyeket semmiféle hatalom eddig közös nevezőre hozni nem tudott, még az évszázados török uralom sem, amely itt egyetlen nagy eredménnyel dicsekedhetik, azzal, hogy az ottani meghatóan primitív, mondhatnám anarchisztikus állapotok türésevel az albán nép nagy többségének a lelkéből holmi állami függetlenségről szövögetett álmokat kiölt. A török uralom az albán törzsekbe azon, immár teljesen kiiríthatatlan meggyőződést oltotta bele, hogy az állampolgárnak annyi a joga, amennyit szerez magának, de kötelességei, különösen pedig adófizetési és katonai kötelezettségei, semmi körülmények között nem lehetnek. Ezzel a két alapelvvel azután teljesen ki van merítve a de facto érvényben levő albán alkotmány, akármit is mondjon vagy írjon elő az a törvénykönyv, melyet a független Albánia számára valószínűleg megszerkesztettek. Az időnként a magas porta ellen fellángolt albán felkelések mindig és kizárólag a sztambuli kormánynak időnként megnyilvánult azon naiv felfogása ellen irányultak, hogy Albániának, mint török provinciának, talán mégis illenék megfizetni, legalább hébe-hóba, a köteles pénz- és véradókat. Az ilyen naiv felfogás ellen szenvedélyes, sokszor fegyveres tiltakozásban, de csakis ebben, egyetértett egész Albánia és a török mit tehetett egyebet, időnként jól elpáholta és azután békében hagyta lojális polgárait, mondván, éljenek úgy, ahogy akarnak és ahogy tudnak. Ezzel szemben viszont nem is fektettek be az országba egy vörös piasztort sem; vasutakat, utakat, iskolákat stb. nem építettek, sőt tiltakoztak az ellen, hogy mohamedán albánok a Monarchia és Olaszország által fenntartott iskolákat látogassák. Nincs is az egész országban sem vasút, de a valonai olasz mólón kívül egyetlen olyan kikötői építmény sem, mely ezt a nevet megérdemelné, noha tengerpartja olyan hosszú, mint a dalmát partvidék. Iskola, posta, telefon stb., csak annyi, amennyit a Monarchia és Itália ott létesítettek. Az albán törzsek egymástól és mindenkitől teljesen függetlenül élnek a maguk külön életét ezen a boldog földön, mely ma is olyan állapotban van, mint amilyenben lehet Tibet vagy Beludzsisztán, vagy ami-

lyenben lehetett Yucatan vagy Patagónia, amikor felfedezték. A primitív viszonyok közt élő törzsek a törzsön túlmenő együvértartozás érzését nem igen ismerik s állandóan feszült, sokszor ellenséges viszonyban vannak egymással, aminek nem utolsó oka az, hogy a vérbosszú szörnyű intézményét a katolikus lelkészeknek nem sikerült kiirtani. Harcolnak tehát, ha más ellenség nem akad, egymás ellen, hol virtusból, hol vérbosszúból, de harcolnak, mint a világháború alatt is láttuk, mindenki ellen, ha megfizetik őket, ami azonban nem zárja ki azt, hogy holnap a tegnapi ellenséghez ne menjenek át. Ez náluk nem önérzet vagy jellem hiánya, — mert az albán különben önérzetes és minden bántalmat golyóval torol meg — hanem annak a tudata, hogy neki teljesen mindegy, hogy a két veszedő közül melyik marad a porondon. Ezt igazolják a balkáni háború eseményei is, mikor is az albánok egy része a törökök oldalán, más része a görögök mellett, harmadik része pedig úgy a szerbek, mint a görögök és törökök ellen harcolt. Hogy egyes albán törzsek mennyire nincsenek áthatva a független és egységes Albánia ideáljától, legjobban az bizonyítja, hogy mikor a balkáni háború alatt a montenegróiak Szkutarit a nagyhatalmak által felállítani elhatározott független Albániától el akarták szakítani, akadtak albán törzsek, amelyek a montenegróiak oldalán harcoltak.

Csak az burkolhatja a vadregényes romantika poétikus köntösébe ezeket a marcona kinézésű, borotváltfejű, kis műveltségi fokon álló harcosokat, aki nem ismeri őket, mert nem volt dolga velük. Az albán előtt a legkorlátlanabb egyéni és törzsi szabadság a legnagyobb érték és ennél az egyéni szabadság- és törzsig bezárólag menő fajszereteténel talán csak a kapzsisága, önzése, továbbá minden idegen és új dolog iránti fanatikus gyűlölete van csak jobban kifejlődve. Az albán legjobban szeretné kínai fallal körülvenni magát, hogy időtlen-ideig élhesse, senki által nem zavartatva, a maga külön primitív életét, melynek legfőbb elve a teljes függetlenség, azaz anarchia.

A városokban lakó albán intelligencia tagjai, kik annak idején a Monarchiától és Olaszországtól különböző címek alatt szép pénzt vágtak zsebre, főleg abban

1. ábra: d typhus bacillus; e a vérbajt okozó spirochaeta, f a kankót okozó gonococcus.

séges bevitelével (beoltásával) sem lehet előidézni és viszont. Kimutatták pl. a kísérletek, hogy kankóval, vérbajjal állatokat nem lehet ragályozni, illetve később, hogy a vérbajjal való ragályozás csak magasabb rendű majmokon sikerül, ami az illető állatok megszerzésének nehézségei miatt az említett betegségek kísérleti tanulmányozását is lényegesen megnehezítette. Kiderült a tapasztalások révén, hogy az állatok embertől typhust, cholérát nem kaphatnak, viszont hogy az ember pl. a tyukok choléráját, a sertésvészt nem kapja meg.

Még feltűnőbb volt az a tapasztalat, hogy a gyermekeket pusztító fertőző betegségeket, a

diphteriát, a skarlátot stb. a felnőtt ember nem kapja meg, hogy egy és ugyanaz a fertőző betegség az egyik emberen enyhe, a másikon súlyos lefolyású, esetleg halálhoz is vezet anélkül, hogy a betegek életkora, erőbeli állapota, gyógykezelésüknek módja a betegség következményeinek kialakulását befolyásolná. Mindezeket a különbségeket — hosszú időn keresztül — más magyarázat hiányában a fogékonyság, hajlamosság, ellentálló képesség semmit nem mondó indokával magyarázták.

A legfeltűnőbb és leginkább magyarázatot követelő tapasztalat a fertőző bajok terén pedig az volt, hogy egyes betegségeknek kiállása az embert

különböznek falusi és hegyvidéki honfitársaiktól, hogy — pantallót viselnek és nem hálának puskával. Otthoni missziós iskolákban, sőt külföldi tanintézetekben is, a pantallóval egyidejűleg valami többé-kevésbé felületes európai formákat szedtek magukra, de megtartották a bizantinus ravasztságot, mellyel az egymásra féltékeny hatalmasságok aspirációit a maguk javára előnyösen gyümölcsöztették, nem feledkezvén meg arról sem, hogy Nagypénteken vagy Ramadan-napkor a városba kétméteres puskákkal és görbe handsákkal becsődülő honfitársaik előtt magukat teljes albán nemzeti díszben mutogassák. Valóságos regényeket hallottam ennek az albán városi intelligenciának a bizantinizmusáról, melyeket ezen rövid tára keretében kivonatossan sem lehet elmondani. A legöregebb és legravaszabb kameleonok is szégyenkezve bújhatnak el előttük. A falusi missziós baráttól kezdve, egész Prenk Bib Dodáig minden rendű és rangú intelligens albánt volt alkalmam a saját házában, társaságban, a kávéházban megfigyelni s mindegyik, minden alkalommal egészen más ember volt, amely különbség különösen akkor tűnt fel, ha előttem saját, sajnos, érthetetlen nyelvén a honfitársaival beszélt. Vannak azután intelligens albánok, akik mindenféle szerepléstől félrevonulva, teljesen exkluzív, úri életet élnek, de ezek száma vajmi kevés lehet.

A csodával volna határos, ha egy olyan primitív országban, ahol mint ezer évvel ezelőtt, ma is egy hegyes kávéval szántanak és görbe bieskával nyiszálják le az érett kalászokat, ahol mindenki akkor és annál katonáskodik, akinél akar és ahol az adót puskával fizetik, bármily erélyes és hívatása magaslatán álló nemzeti kormány rendet tudna teremteni, még azt a felettébb valószínűtlen esetet fel is tételezve, hogy az említett körülmények által teljesen széttagolt s gyakran egymással ellenségként szembenálló törzseket meg is tudná győzni arról, hogy egy független állami életet élni akaró ország polgárainak a közzel szemben kötelességei is vannak. Amíg a „Suprema lex salus rei publicae” elve az egész vonalon nem érvényesíthető, addig a független Albánia már azért is nehezen fog boldogulni tudni, mert pénze nincsen, olyan bolond

bankár pedig aligha akad, aki a mostani Albániának pénzt adna, mint ahogy nem adtak Wied hercegnek sem, aki a zacherlinszagú albán trónust ott is hagyta, mert pénzt nem kapott, alattvalói pedig nem pariroztak az olyan „mbret”-nek, aki tőlük akart pénzt, ahelyett, hogy pénzt hozott volna a házhoz. A termékeny síkságok és völgyek, a gyönyörű erdők és mindama gazdagság, mely ma úgyszólván még parlagon fekszik, akkor fognak majd a nemzeti vagyoni aktív tényezőivé válni, ha egy érdekelt idegen állam nem fogja sajnálni befektetések által megteremteni mindama kulturális tényezőket, melyre Albániának, hogy európai ország lehessen, legelőször is szüksége van.

Ha az onnan most érkező hírek helyesek, akkor a két Albániában érdekelt idegen állam ott tényleg csinál befektetéseket — puskaporban. Albánia függetlenségének mindkét oldalról erősen hangoztatott formulája pedig a villámhárító. Erről a villámhárítóról jut eszembe egy jóízű történet, amit odalent hallottam. A romokban heverő szkutarii citadella közepén van egy szörnyű nagy gödör, melynek a rendeltetését sehogyszem tudtam megérteni. Kérdezősködésemmre a következő választ kaptam: A török időkben egy angliusz, aki Albániában utazott, felballagott a szkutarii citadellába is. A parancsnokló török basa előzékenyen megmutatott neki mindent, így a puskaporos magazint is. Az angol megkérdezte a basát, hogy miért nem állítat fel egy villámhárítót egy ilyen veszélyes helyen. „Biz az nagyon jó lesz. No lám, erre nem is gondoltam.” S így szólván, azonnal rendelt Sztambulban egy villámhárítót. Meg is érkezett. A technika vívmányaival felettébb tisztában levő basa a katonákkal be is dugatta a puskaporos raktár tetejébe a — villámhárító vasnyelét, a hozzápakolt szép fényes drótokkal pedig bekerítette a disznóólat. A legközelebbi égháború alkalmával azután ragyszerűen működött a villámhárító. Azóta van a nagy gödör a citadella udvarában.

Az Albániából jövő hírek után ítélve, nem lehet kizártnak tartani, hogy a villámhárítóról, az erősen hangoztatott status quo-ról is hiányzik a drót. A viharfelhők pedig gyülekeznek az Adria partjai felett.

újabb ragályozás ellen hosszabb-rövidebb időre, esetleg egész további életére megvédi, úgy, hogy ugyanazt a betegséget soha többé meg nem kapja s azt az illetőnél még szándékos fertőzéssel sem lehet még egyszer előidézni. A tapasztalat pl. már régen megállapította azt, hogy a gyermek ha egyszer a skarláton átesett, azt többé meg nem kapja, hogy a himlő nem ismétlődik, hogy az, aki egyszer vérbajt szerzett, soha többé ezt a betegséget meg nem szerezheti. Ezen az alapon tették kötelezővé annak idején a himlőoltást azoknak a tapasztalatoknak alapján, amelyek kimutatták, hogy a betoltott ember a himlőt nem kapja meg, illetve, ha azt kivételesen meg is kapja, betegsége az életét veszélyeztető fokra nem fejlődik. Ezzel a tapasztalattal Jenner angol orvosnak ösztöne — megelőzve a tudományos kutatásokat — megadta az emberiségnek egy hajdan igen nagy mértékben veszedelmes, elterjedt betegség ellen a védekezés eszközét, anélkül persze, hogy arra maga Jenner 1798-ban meg tudta volna adni a magyarázatot, mint ahogy a skarlát, vérbaj és más hasonló betegségek kiállításának védő hatását is csak a fogékonyság, a hajlam elvesztésének rejtélyes indokával tudták régebben magyarázni.

Az egyszer kiállott betegség védő hatásának tudományos magyarázatát — a bakteriumok felfedezése után először Pasteur igyekezett megadni. Abból a tapasztalásból indulva ki, hogy a mesterséges táptalajokon tenyésztett bakteriumok egy ideig gyorsan szaporodnak, majd szaporodásuk lassúbb lesz, végül — ha újabb táplálékot nem kapnak — elpusztulnak, arra a következtetésre jutott, hogy a szervezetbe bekerült bakteriumok addig élnek, addig szaporodnak, tehát az általuk okozott betegség addig tart, amíg az általuk igényelt különleges tápanyagot a szervezetben megkapják, szaporodásuk lassúbb lesz s végül el is pusztulnak s ezzel az általuk előidézett betegség is megszűnik akkor, ha a táplálékuk elfogyott. Ha ez egyszer megtörtént, újabb, azonos baktériumok támadása eredménytelen marad, mert ezek az illető szervezetben életük folytatásának feltételeit már nem kapják meg.

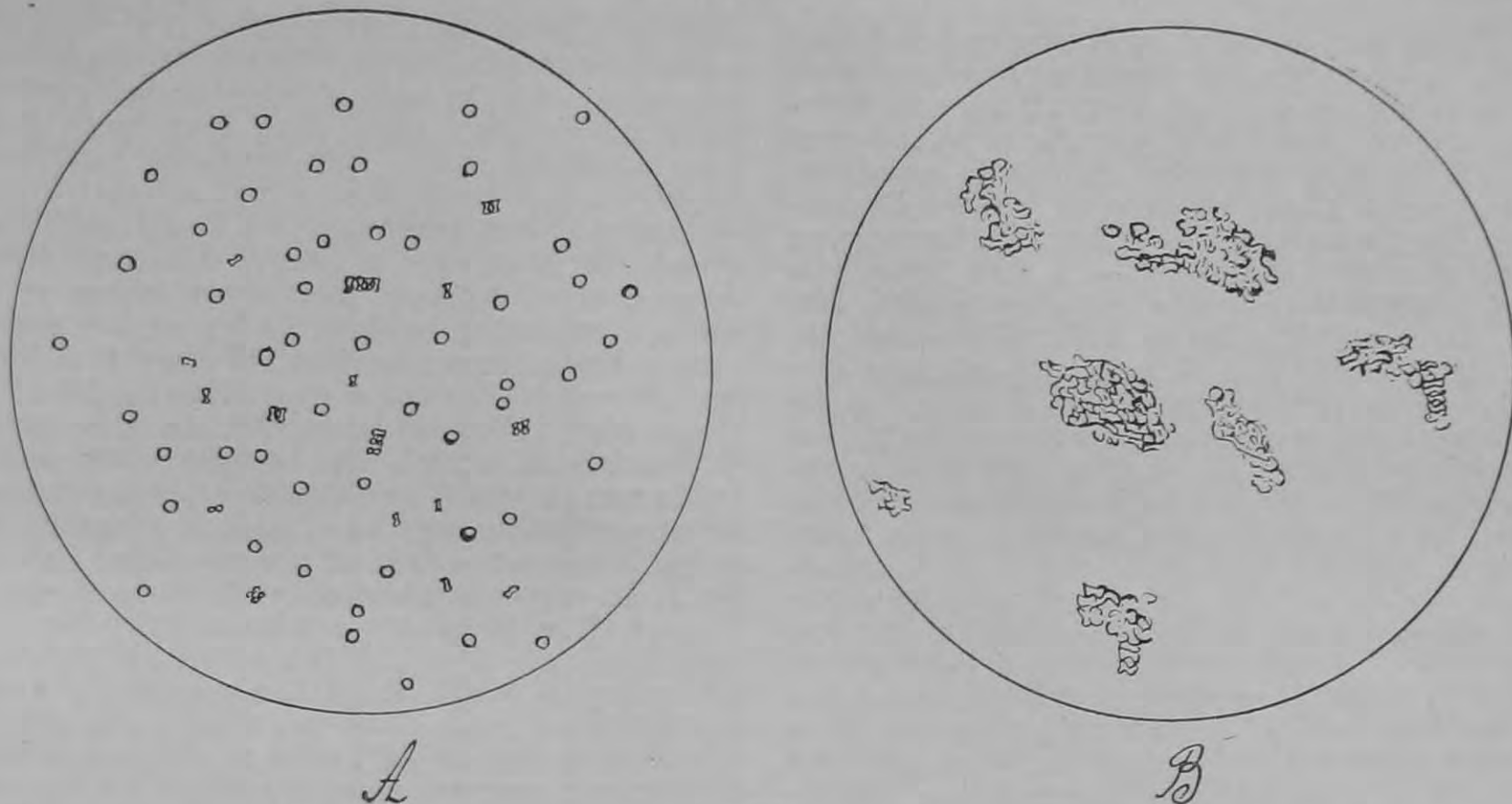
Pasteurnak eleinte tetszetős magyarázata azonban csakhamar megkapta a cáfolatot. Tarthatatlanságát kísérletek mutatták ki. Végezték ezeket oly módon, hogy meghatározott (mérsékelt) számú bakteriumot, tehát mondjuk egy meghatározott számú katonából álló hadsereget juttattak be a kísérlet tárgyául szolgáló szervezetbe, amely a támadás következtében megbetegedett, de a betegséget kiállotta. Ha egy idő múlva már most ugyanabba a szervezetbe hasonló mennyiségű bakteriumot juttattak, de még akkor is, ha esetleg nagyobb számú bakteriumot juttattak beléje, az a támadást kiheverte, viszont azonban, ha a bejuttatott bakteriumok számát nagyon erősen megnövelték, tehát, hogyha az első hadseregnél sokszorta nagyobbbat küldtek támadásra, a szervezet rövidebb-hosszabb ideig tartó betegség után a bakteriumok támadása folytán elpusztult. Minthogy pedig nyilvánvaló, hogy nagyobb hadseregnek ahhoz, hogy a maga munkáját elvégezze, nagyobb mennyiségű tápanyagra van szüksége, Pasteurnak a táplálék elfogyására épített magyarázata megdőlt. Helyére a további kutatás más olyan magyarázatot állított,

amely a fertőző betegségek terén fennálló, addig érthetetlen jelenségeket kellően megmagyarázza, nemcsak, de amelynek helyességét kísérleti úton is be lehetett igazolni. Ezen magyarázaton épült fel a védőoltásokkal való védekezés nagyjelentőségű tana.

Ma a fertőző betegséget mint egy olyan küzdelmet fogjuk fel, amely a bakteriumok támadó hadserege és a szervezet védőőrsége között folyik le. Az egymással szembekerülő ellenség kölcsönös erejétől függ a küzdelem kimenetele, tehát a megtámadott szervezetnek, a megtámadott várnak a sorsa. A szervezet, amint a támadásról tudomást szerez, rögtön sorakoztatja ellene a védőőrséget s ha ilyennel a támadás idején talán nem rendelkezik, azt maga fejleszti ki. Egy-egy esetben — kivált helyi betegségeknél — ennek a védőőrségnek tagjait nagyító üveggel meg is láthatjuk és munkájukat, valamint annak eredményét esetleg még szabad szemmel is észlelhetjük. Ha az ember kezébe szállka megy, ennek környezetében azonnal megjelennek a védőőrség tagjaiként, az úgynevezett fehér vérszövetek és rögtön megtámadják a betolakodott idegent a megsemmisítés, eltávolítás törekvésével. A fehér vértestek az idegen testbe behatolnak, azt apró részecskékre szétválasztják, egyrészt az apró részecskéket magába szedi, azalatt pedig társaik a küzdelem helye körül kordont vonnak, sűrű sorokba rendeződve, úgynevezett lobgátat építenek, amely a távolabbi környezetet védi. A végeredmény az, hogy a testbe jutott idegen tárgy körül összegyűlő fehér vérszövetek, amelyek nagy tömegét gennynek képében szabad szemmel is láthatjuk, vagy áttörik a bőrt és az idegen testet kilövik, vagy annak magukba szedett apró részecskéit elszállítják és elraktározzák (mondhatjuk azt is, hogy bebörtönözik) a szervezet olyan helyén, ahol annak többé ártalmára nem lehetnek.

Nagyjában hasonló a szervezet védekezése bakteriumok által létesített általános, tehát az egész szervezetet illető támadások esetében is, mindazonáltal a különbséggel, hogy ezeknél a védelem munkáját, amelyben némileg a fehér vértestek is részt vehetnek, főleg láthatatlan erők, láthatatlan, tehát olyan csapatok látják el, amelyeket ma még a rendelkezésünkre álló eszközökkel szemlélhetőkké tenni nem tudunk, de amelyek létezését, felsorakozását a körülményekből, a betegség kialakulásából megállapíthatjuk.

A mai felfogásunk szerint, ha fertőző betegségeket okozó bakteriumok kerülnek a szervezetbe, az rögtön védőanyagokat (ellenanyagokat) termel és szembeállítja azokat a támadókkal. A küzdelem kimenetele a két fél erejének viszonyától függ. Ha a szervezetbe bejutott bakteriumok száma nagyon nagy, ha azok életeréje (úgynevezett virulenciája) nagy, ha gyorsan szaporodnak, mielőtt a védőanyagok ebben meg tudnák akadályozni, a szervezet áldozatul esik, viszont ha a szervezet elég gyorsan, elég nagy mennyiségben tud védőanyagokat fejleszteni, azok a támadást visszaverik s a támadókat megsemmisítik. Hogy a támadás megszűntével, tehát a betegség meggyógyulásával, a szervezet elmentálhatóbb lesz az illető betegség ragálya ellen, hogy az, aki a himlőn egyszer átesett, azt a betegséget többé meg nem kapja, abból magyarázhatjuk, hogy a szervezet figyelmissé lett, okult a megelőző tá-

2. ábra.

madáson, s az illető betegség ellen bevált védőanyagokat tartalékolja újabb támadás esetére; azokat az újabb támadáskor rögtön hareba állítja, úgy, hogy a támadás magában összeomlik.

Nevezetes dolog már most az — és ez szolgáltatja alapját a védőoltásoknak —, hogy a védőanyagokat mesterségesen ki lehet termelni és mesterséges úton előre be lehet juttatni a szervezetbe. Ebben az esetben az utóbbi elveszti fogékonyságát az illető betegséggel szemben, tehát azt, a mának da cára, hogy előidéző bakteriumai ragályozás útján belekerülnek, nem kapja meg, mert a szervezetbe bejuttatott védőanyagok a támadás visszaverésére képesítik. Ezen alapszik például a diphteria elleni oltás, amelynek az a módszere, hogy diphteria-bacillusok tenyészetével beoltanak egy lovat. A beoltás után, meghatározott idő múlva, a ló vérének egy részét kibocsátják, azt megszűrik és megkapják a védőanyagokat tartalmazó tiszta, vízszerű folyadékot, a diphteria-ellenes vérsavót (szérumot). Az ezzel beoltott, egészséges gyermek a diphteriát nem kapja meg, még ha beteg testvérei ragályozásának ki van is téve, a diphteriában megbetegedett gyermek pedig, a beoltás révén, betegségéből rendszerint felgyógyul.

De ugyanazt az eredményt még el lehet éni, erejükben meggyengített bakteriumok, vagy azok termékeinek beoltásával is. Ezen alapszik a himlő elleni védőoltás, amelynél borjú emlőjén mesterséges úton termelt és a ragály mérgét legyengített minőségben tartalmazó himlőhólyagok váladékát oltják át emberbe és ezzel azt a védőanyagok termelésére serkentik. A beoltott ember, az oltás következtében, nagyon enyhe formában megkapja a himlőt, amelynek tünetei jóformán csak az oltás helyén fejlődő hólyagokban mutatkoznak, de a kapott figyelmeztetés révén előre kitermeli egy jövőendő, esetleges támadással szemben a védőanyagokat. Ugyanez az alapja a veszettség elleni védőoltásoknak, amelynél a veszettség mérgével beoltott állatoknak (a veszettség mérgét legyengített

formában tartalmazó) agyállományával oltják be a megharapott embert azért, hogy szervezete az alatt az idő alatt, amely eltelik addig, amíg a veszettség kitör rajta, a betegség ellen a védőanyagokat magában kitermelhesse.

Újabb vizsgálatok megközelítették azt a kérdést is, hogy a védőanyagok (ellenanyagok) milyen módon akadályozzák a bakteriumok támadásának eredményességét. Ha ugyanis valamely bakterium tenyészetének egy cseppjét nagyítóüveg alá helyezük, abban a bakteriumokat egyedenként különvállva láthatjuk; ha most a tenyészetnek nagyítóüveg alá állított cseppjéhez az illető bakteriumok által megbetegített, vagy az illető bakteriumok ellen beoltott ember vagy állat vérsavóját, tehát olyan vérsavót cseppentünk, amely védőanyagokat tartalmaz, a bakteriumokon különböző jelenségeket észlelhetünk. Az esetek egy részében az illető keverékben csapadékképződéssel erős zavarodás áll be (praezipitatio), az esetek másik részében a bakteriumok feloldódnak és ezzel eltűnnek (Bacteriolysis), az esetek harmadik csoportjában a bakteriumok összezsapozódnak, összeragadnak (agglutinálódnak), ezzel mozgási és hatásképességük megszűnik. Ezt a viselkedését a bakteriumoknak fel lehet használni még a betegségek felismerése céljából is s ezt a viselkedést használja ki egyebek között például az úgynevezett Vidal-féle reakció a typhus felismerésére, melyet azért említek fel, mert ahhoz közel áll az a vérvizsgáló módszer, amelyet az egyéni vérnek megismerésére, tehát egyik ember vérének más ember véritől való megkülönböztetésére leginkább használnak. Végzik ezt a Vidal-féle reakciót oly módon, hogy a typhus-bacillusok tenyészetéhez nagyítóüveg alatt hozzákeverik a typhusra gyanús ember hígított vérsavójának egy cseppjét. Ha az illető tényleg typhusban szenved, a bacillusok összezsapozódnak, egymással összeragadnak azért, mert a beteg vérben foglalt ellenanyag megtámadja őket, ha a betegnek nincs typhusa, a bacillusok különvállva maradnak.

Éppen ezen a ponton nyílt meg az a mellékút, amely az egészséges vér egyéni sajátosságait vizsgálva, arra az eredményre vezetett, hogy az egészséges emberek vére között jelentékeny különbségek vannak, amelyek kifejezésre jutnak és szemlélhetővé lesznek különböző emberek véreinek összekeverésekor. Az embernek — épúgy természetesen az összes pirosvérű állatoknak — a vére tiszta, víz-szerű folyadékból és ebben szabadon úszkáló, kétféle alakelemből vörös és fehér vértestekből áll. Tartalmaz azonkívül a vér még apró, szögletes képleteket úgynevezett vérelemeket. Ha a vért az érből kibocsátjuk és edénybe csurgatva egyideig állni hagyjuk, az edény alsó részében sötétvörös kocsonya képződik, a vér megalszik, de a megalvadt rész felett, tehát az edény felső részében, tiszta fehér, víz-szerű folyadék gyűl össze. Az alvadék tartalmazza a vörös és fehér vértesteket, valamint a vérelemeket, a felső, víztiszta folyadék az úgynevezett vérsavó. Az élő ember véreben a vörös vértetek, mint különálló egyedek, egymástól különvállva helyeződnek el s azokat nagyítóüveggel mint egyenlő nagyságú korongokat jól láthatjuk (lásd 2. ábrát). Hogyha már most a nagyítóüveg alá helyezett vörös vértestekhez idegen ember vérsavójának egy cseppjét keverjük aszerint, hogy a vérsavót adó embernek vére hasonló a vértesteket szolgáltató ember vérehez, tehát azzal rokonságban van, vagy azzal szemben ellenséges viselkedésű, a véresejtek különbözőképen viselkednek. Ha a vérsavó nem ellensége a vértesteknek, azok külön-külön épen, változatlanul megmaradnak, ha ellenséges viselkedésű, azokon háromrendbeli változás állhat be; néha feloldódnak (hamolysis), néha zavarodás áll be (praecipitatio), néha pedig a vörös vértetek egymással összezapzódhatnak, összeragadhatnak és kisebb-nagyobb rögöket alkotnak (lásd 2. ábra, B kép). Ezt az utóbbi változást, amelyet az orvostudomány Agglutinatio nevével jelöl, használják fel különböző családok és egyének véreinek egymástól való megkülönböztetésére, aminek, amint a bevezetésben már röviden említettem, az igazságszolgáltatás előtt főként két esetben van jelentősége, nevezetesen amikor az a kérdés áll elő, hogy egy gyermek kiknek a gyermeke és amikor kérdés, hogy a bűnjelen levő vér a gyanúsítottnak, vagy a sértettnek a vére. De lehet jelentősége a vér egyéni tulajdonságainak még akkor is, amikor szóba jön, hogy kivért ember életét más ember vérenek átömlesztésével megmentésük, mert ellenségesen viselkedő vérnek átömlesztése az agglutinatio folytán a sértett halálát idézi elő.

Az „agglutinatio“ bekövetkezésének két előfeltétele van.

Létrejön agglutinatio akkor, ha egyrészt a vörös vértetekben agglutinálható anyag, másrészt a hozzájuk juttatott vérsavóban agglutináló anyag foglaltatik. Tömeges tapasztalatok azt a feltevést domborították ki, hogy a vörös vértetek kétféle agglutinálható anyagot tartalmaznak, amelyek egyikét (nagy) *A*, a másikat (nagy) *B* betűvel jelölik meg, a vérsavóban pedig szintén két agglutináló anyag van. Ezeket (kis) *a* és (kis) *b* betűvel jelezzük.* Az agglutinatio létrejön akkor, hogyha az

egymással összekevert vértetek és a vérsavó egymásnak megfelelő betűkkel jelzett anyagokat tartalmaznak, tehát ha nagy *A* tulajdonságú vértetek kis *a* tulajdonságú vérsavóval, vagy nagy *B* kis *b*-vel találkozik össze. Egy egyénnek véreben az azonos értelmű betűk által jelzett anyagok együtt elő nem fordulhatnak, tehát az a kombináció, hogy a vértetek *A* anyagot, a vérsavó *a* anyagot tartalmazzon, nem lehetséges, mert ilyen vérben az alvadás (agglunatio) beállna és így az élet elpusztulna. Épúgy nem fordulhat elő nagy *B* és kis *b* egymás mellett. Ezen az alapon állították fel a vérfajták négy különböző csoportját. Az I. csoportba tartoznak azok a vérfajták, amelyek vörös vérteteiben sem *A*, sem *B* agglutinálható anyag nincsen, de vérsavójukban úgy az *a*, mint a *b* agglutináló anyag benne van. Jelzik ezt a vércsoportot *Oab* jellel. A II. csoportba tartozó vérfajtában a vértetek „*A*-t“ tartalmaznak, a vérsavóban pedig „*b*“ van, jelzik „*A*-*b*“-vel. A III. csoport vérfajtában a véresejtek *B* tulajdonságúak, a vérsavó „*a*“ anyagot tartalmaz, jelzik *B*-*a*-val, végül a IV. csoport vérteteiben úgy az „*A*“, mint a „*B*“ agglutinálható anyag megvan, viszont savójukban agglutináló anyag nincsen. Jelzése ennek a csoportnak *ABO*. Ezek szerint a vértetek szerinti négy csoport jelzése *I(O)*, *II(A)*, *III(B)*, *IV(AB)*, a vérsavó négy csoportja *1(ab)*, *2(b)*, *3(a)*, *4(o)*.

A fentebbi csoportok jelzései alapján könnyen meg lehet határozni, hogy melyik vérsavóból lehet a vértetekhez keverni anélkül, hogy alvadás jönne létre, valamint természetesen azokat a vércsoportokat is, amelyek keverése alvadást ad. A 4-el jelzett vérsavófajtát a vértetek mindenik fajtájához hozzá lehet keverni; a 2-vel jelzett a II. vértetekhez lehet, de a III.-hoz nem lehet keverni, mert akkor „*B*“ „*b*“-vel kerülne össze. Ma már a vércsoportok meghatározására szolgáló savókat vegyi gyárból készen meg lehet hozni. Rendszerint kétféle savót használnak, amelyek közül az egyik „*a*“, a másik „*b*“ agglutináló anyagot tartalmaz. Az „*a*“ vérsavó agglutinációt idéz elő olyan vértetekben, amelyek „*A*“ agglutinálható anyagot tartalmaznak, a „*b*“ olyan vértetekben, amelyekben „*B*“ agglutinálható anyag van. Ha tehát a vizsgált vér az „*a*“ és „*b*“ savóval egyformán ad alvadást, az a IV. vércsoportba tartozik („*A*“ és „*B*“ van benne), ha csak az „*a*“-val ad alvadást, a II-be (amelyben „*A*“ van), ha csak a „*b*“-vel, a III. csoportba tartozik, ha pedig alvadást egyikkel sem ad, az I. csoportba tartozik.

A vizsgálatot kétféle módon szokták végezni. Az egyik módszer abban áll, hogy a vörös vértetek tömegét — miután azokat gyenge sós vízzel alaposan kimosták — ennek a gyenge sós víznek egy pár cseppjével üvegedénybe helyezik. A folyadék vörhenyes színű, de teljesen tiszta, semmiféle rögösödés benne nincsen (l. 3. ábra 1. kép). Hozzáadnak egy cseppet egy másik ember véreéből s ha ez ugyanabba a vércsoportba tartozik, tehát vérsavója a vérteteknek nem ellensége, a folyadék tiszta marad, ellenkező esetben abban alvadékrögök képződnek (l. 3. ábra 2., 3. kép).

A másik eljárásnál a kimosott vörös vérteteket üveglemezen nagyító alá állítjuk és ott cseppentjük hozzá a vizsgálandó vért. Ha a két vér

* Külföldi közlemények rendszeren görög *x* és *y* betűket használnak.

nem ellensége egymásnak, változás nem áll be (2. ábra „A“), egyébként rögzök képződnek (2. ábra „B“).

A vérátömlesztéseket hajdan állatok vérével próbálták meg, de rendszerint rossz eredménnyel, amelyet az újabb vizsgálatok magyaráznak meg azzal, hogy idegen vér egymást támadja és megromlja. Később embervér átömlesztésével kísérle-

3. ábra: 1. Tiszta vérsavó, 2., 3. agglutinatio.

tek, de az eredmény mindig kétes volt, sokszor a sértett a vérátömlesztésbe pusztult bele azért, mert az a vér, amelyet testébe átömlesztettek, az ő véréhez idegen volt.

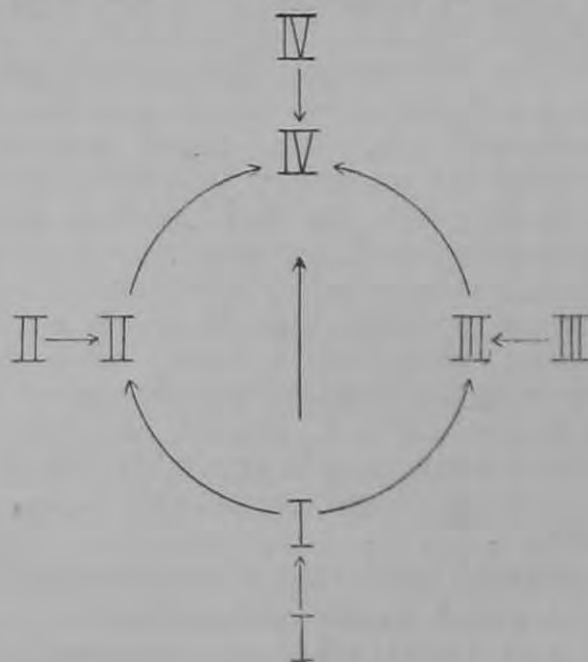
Az újabb vérvizsgálatok alapján a vérátömlesztést illetően azt a szabályt állították fel, hogy csak olyan vért szabad a sértettbe átömlesztetni, amelynek vörös vértestét a sértett vérének savója össze nem csapja. A két vérfajta egymással szemben való viselkedését a két vér egymásra való hatásának megvizsgálásával közvetlenül az átömlesztés előtt is meg lehet határozni, minthogy azonban ez az eljárás hosszadalmas és ezalatt a sértett életveszedeleme fokozódik, célszerűbb a vércsoportok alapján előre kiválogatni és ezzel készenlétben tartani azokat az egyéneket, akik embertársaik életének megmentésére alkalmasak. Clairmont ajánlata nagyobb kórházakban a felvételre kerülő betegek közül azoknak vércsoportját, akik véruket felajánlják életveszedelemben forgó embertársaik megmentésére, előre meghatározzák és a vizsgálat eredményét az illető fejlappjára feljegyzik. Épúgy nagyobb egyetemi klinikákon a beiratkozások idején megvizsgálják azoknak a hallgatóknak véré, akik ezt kívánják és az eredményt a leckeönyvbe bejegyezve, az illetőkről külön jegyzéket is vezetnek, hogy szükség esetén ígéretük beváltására őket felszólíthassák. Állítólag a világháború alatt a harctérre vonuló amerikai katonákat is megvizsgálták és vércsoportjaik jelzését zsoldkönyvükbe

vezették be. Egyes amerikai kórházakban ma már meg is van szabva a vérnek ára. Átlagban 1/2 liter vér ára 50 dollár, ha a beteget közöltségen ápolják, egy dl. vérért 7 dollárt fizetnek.

Amikor ilyen előre megvizsgált egyének rendelkezésre állanak, az eljárás nagyon egyszerűen alakul, amennyiben csak a sértett vére tulajdonságait kell meghatározni, illetve még az sem szükséges abban az esetben, ha rendelkezésre áll a véruket felajánlók között olyan, aki az első csoporthoz tartozik, mert az ilyen egyének bármilyen vércsoporthoz tartozó embertársaiknak adhatnak vért, azért, mert vérukból sem „A“, sem „B“ (agglutinálható) anyag nincsen, tehát nincs olyan anyag, amelyet a sértett vérsavója agglutinálhatna. Hogy melyik csoport melyik csoportnak adhat vért, a mellékelt rajzból könnyen leolvasható (4. ábra).

Épúgy, mint a vérátömlesztésnél, a vértulajdonságok szóba jönnek akkor is, ha egyik embernek a bőrét (vagy akár testének más szövetét) akarják a másik emberre áthelyezni (orvosi nyelven szólva, átültetni). A tapasztalások szerint az átültetés csak akkor sikerül, ha a két ember vére egymáshoz rokonviselkedésű. Beigazolták ezt azok a nagyarányú vizsgálatok, amelyeket Kubányi tanársegéd Bakay tanár sebész-klinikáján végzett.

Minthogy a fennebbi szabályok betartását ma az orvostudomány kötelezőnek tartja, büntetőbíró elé kerülhet gondatlanság címen az az eset, amelyben nem választották meg a megfelelő körültekintéssel azt, akinek a vérét másnak testébe juttatták. Arról, hogy ilyen eset foglalkoztatta volna az igazságszolgáltatást, nincs tudomásom. Sokkal közvetlenebbül érintik a büntető joggyakorlatot azok a kérdések, amelyek gyanus halálesetek felderítésének munkája közben állanak elő, nevezetesen, hogy a helyszínén, egyes bűnjelken, a gyanúsítottan vagy a sértetten levő vérnyomok kinek a véréből eredtek.

4. ábra.

Ezt a kérdést határozottan megválaszolni, tehát megmondani, hogy egy vérnyom csak egy bizonyos meghatározott egyén véréből eredhetett, természetesen nem lehet, mert agglutinációs vérvizsgálat segítségével csak vércsoportokat tudunk meghatározni, egy-egy vércsoportba pedig különböző emberek beletartoznak. Ezért, ha agglutinációt nem

kapunk, kimondhatjuk, hogy a vérnyom az illető egyéntől eredhet, de hozzá kell tennünk, hogy eredhetett más, ugyanabba a véresoportba tartozó, tehát hasonlóan viselkedő vérrel rendelkező egyéntől is. Több értéke lehet természetesen annak, hogy ha agglutinációt kapunk, mert ezen az alapon ki zárhatjuk, hogy a vérnyom egy bizonyos egyén véritől eredhetne, azért, mert az emberi vértestet saját vérenek savója nem agglutinálja.

(Folytatjuk.)

A motorkerékpár szolgálati alkalmazásának szabályozásáról.

Irta: KOVARCZ EMIL százados.

Rövid pár hónapja, hogy a motorkerékpár szolgálati használatának problémája Lapunk hasábjain felvetődött s a kérdés már is az érdeklődés középpontjába került, sőt kilátás van arra, hogy a felvetett eszme valóra is válik.

Hogy a kérdés aránylag ily rövid idő alatt az érdeklődést annyira fel tudta kelteni, az világos bizonyítéka annak, hogy mindannyian égető hiányát érezzük egy eszköznek, mely képes decentralizált elhelyezésünkből származó hátrányok csökkentésére, mely képes a kiképzés, irányítás és ellenőrzésre hivatott tiszt és a közbiztonsági szolgálat ellátására rendelt legénység között a közvetlen érintkezésem alapuló kapcsolat megteremtésére.

A kérdés most már csupán az, hogy használata gazdaságos-e?

A motor üzemköltsége a 2 lovas előfogatra megállapított 14 aranyfillérrel szemben csupán 8-6 aranyfillér, s ugyanazon utat átlag négyszer rövidebb idő alatt teszi meg mint az; a próbagépek lesznek hivatva beigazolni ezen egyszerű számítás helyességét!

Mivel a próbagépek által elért eredmények alapján kerül eldöntésre, hogy a motor használatából származó előnyök az abból származó kiadásokkal arányban vannak-e, úgy vélem, nem végzek hiábavaló munkát, ha megkísérlem összeállítani azon preceptumokat, melyek szerint azok szolgálatunkban alkalmazandók lennének.

Hogy a próbára kiadott gépek reális számítási alapot szolgáltatassanak, ahoz szükséges, hogy ezek ugyanolyan feltételek mellett legyenek kiadva és ugyanolyan keretek között legyenek alkalmazva, mint amilyen feltételek mellett akarjuk majd a motorkerékpárt az általános használatban alkalmazni.

Szükséges tehát már most precizirozni:

- A gépek kiadásának módját.
- A szolgálati alkalmazás határait.
- Az üzemköltség elszámolásának módját.
- A gépek használhatóságára vonatkozó adatgyűjtést.

A) A gép kiadására oly módot kell megállapítani, hogy abból sem a kincstár, sem a gépet használó szárnyparancsnokra anyagi kár ne származhassék. A gép üzemképes állapotban való tartására tehát a kincstár és a használó között a legszorosabb érdekközösséget kell megteremteni.

Hogy ezt miként vélem elérhetőnek, azt Lapunk f. évi 4. számában közölt cikkemben nagy vonásokban már vázoltam; ezúttal a kérdés részleteibe kívánok behatolni.

A gépek beszerzését a felszerelési anyagraktárra kell bízni, mely a vételkor megállapodást létesítene a gép képviselőjével a gyártási és anyaghibákból származó rongálódásokra nézve és szakértők bevonásával meghatározná a gép élettartamaként megállapítandó kilométer számot.

A gép élettartamaként megállapítandó kilométer szám az anyagi kérdés tengelye, annál tehát igen nagy körültekintéssel kell eljárni, mert ha az túl magasan lenne megállapítva úgy az a gépet használóra, ha pedig nagyon alacsonyan, akkor a kincstár lenne hátrányos.

A géppel együtt az anyagraktár beszerezné a szereléshez szükséges szerszámokat és apróbb tartalék alkatrészeket is. (Ezek: 1 francia-kulcs, különböző lyukas kulcsok, 1 lyukasztóvas, 1 laposfogó, 1 csipőfogó, 1 esőfogó, 2 csavarhuzó, 2 reszelő, 1 véső, 1 kalapács, 1 gyertyatisztító drótkefe, 1 olajozó kanna, 1 spritz kanna, szerelő vasak a köpeny montirozásához, 1 gummiragasztó készlet, tartalék hajtólánc szemek, 1—1 darab benzin- és olajvezetéknek megfelelő tartalék cső, 1 tartalék gyertya, 1 tartalék megszakító, 1 mágnes kulcs, 2 tartalék szelep, anyacsavarok, tömítőgyűrűk, tartalék Bowden-huzal, 2 drb hátsókerék oldalára felesztható bőrtáska, carbid doboz, tartalék égők és egy 20 literes tüzmentes benzin kanna a tartalék benzin számára; ennek alakja olyan legyen, hogy a gépre fel lehessen málházni, hogy a vásárolt benzint a géppel haza lehessen vinni.)

Az anyagraktár a gépet és szerelékét a leltár másolatával együtt közvetlenül az átvételre személyesen megjelenő tisztnek adná át, ki ezután annak jókarban tartásáért anyagi felelősséggel tartozna.

A motor az átadáskor a tiszt nevére lenne írva, a tulajdonjog azonban mindaddig a kincstáré lenne, míg az az élettartamaként megállapított kilométer számot szolgálati használatban le nem futotta.

Az átvett gépet használója köteles lenne állandóan jókarban tartani és szolgálati utazásainál használni. Más közlekedési eszköz 60 km. egyenes távolságon belül csak akkor volna igénybe vehető, ha az útviszonyok a gép használatát nem engedik meg, vagy ha vasuttal gyorsabban és olcsóbban lehetne célhoz érni. Mivel azonban a gépen való utazás a rendeltetési helyre való eljutáson kívül más célt is szolgál — útközben foganatosított ellenőrzések, közbiztonsági viszonyok iránti érdeklődés — a tiszt nem volna kötelezhető, hogy csupán takarékosági szempontból az egyes esetekben olcsóbb vasutat használja.

A gép javításának költségeit használója viselné; az azokra felmerülő kiadásokra a kilométerpénzbe bele számított hányad nyújt fedezetet. (A 10 fillérben megállapítandó kilométerpénzben a javításokra szükséges összeg már benne foglaltatik.)

Ha a gép az élettartamaként megállapított kilométerszám lefutása előtt válna üzemképtelenné, azt a használója köteles lenne az anyagraktárhoz beszállítani, ott az árverésen értékesíttetnék s a

befolyó összeg a még hátralevő tartozásból levonhatnák. Ha az árverésből befolyó összeg a tartozás kiegyenlítésére nem volna elegendő, a hiányt a használó köteles lenne megtéríteni.

Gondolatmenetem megvilágítására szolgáljon az alábbi példa.

Tegyünk fel egy 1840 P-ért beszerzett gépet, melynek élettartama 60.000 km.-ben lett megállapítva, mely azonban (nem eléggé gondos kezelés, túlzott igénybevétel sport célokra stb.) 40.000 km.-nek szolgálati használatban való lefutása után felmondja a szolgálatot.

A hiányzó 20.000 km.-re a gép értékéből (á. 3.07 fill.) 614 P esik. Az árverésen — melyen természetesen a használó is részt vehet — befolyik 200 P. A hiányzó összeg tehát még 414 P, melyet a gépet használó tiszt tartozna megtéríteni.

Első pillanatban talán vizásznak látszik, hogy a szárnyparancsnokra a szolgálatban használt eszközökből ily jelentős megterhelés származhatik, ha azonban a dolog mélyére tekintünk, be kell látnunk, hogy itt méltánytalan megterhelésről szó sincs!

A gép ugyanis rendes használat mellett az élettartamaként megállapított km.-számot tényleg le is futja, sőt, gondos kezelés mellett még jóval azon túl is üzemképes, akkor pedig az már a tiszt tulajdonába megy át.

Ha a gép a normális használatra megállapított élettartamot nem éri el, annak kizárólag a használó az oka, mert gondozására nem helyezte kellő súlyt, szolgálaton kívül, sport célra sokat használta, vagy a túlgyors és vigyázatlan hajtásból származó bukásokkal tette azt idő előtt tönkre.

Csak egészen természetes, hogy az így okozott kárt meg kell téríteni!

Szép sport az országuton 80—90 km. óra-sebességet kifutni, nagy mértékben fejleszti az az egyéni ügyességet, lélekjelenlétet, gyors elhatározó képességet; a sport azonban nem szolgálat; ha valaki versenyzővé akarja magát kiképezni, ám tegye, de ne kívánja, hogy a tandíjat a kincstár fizesse helyette.

Aki nem engedi magát a szenvedély által elragadni, hanem megelégszik a viszonyok által megengedett mérsékelt sebességgel, aki nem akar a kanyarodókban merész „bedöntésekkel“ brillirozni, aki ismeretlen uton, járművekkel való találkozásoknál óvatosan hajt, ki gépének kifogástalan működését állandóan figyelemmel kíséri és a kis hibákat azonnal kijavítja, annak nem kell tartania attól, hogy reá a motor szolgálati használata anyagi megterhelést fog jelenteni.

Az anyagi felelősséget feltétlenül be kell vezetni, mert az az egyetlen hatásos „fék“ a túlgyors hajtással szemben!

De egyébként is kizárólag az anyagi felelősség kimondása védheti meg a kincstár érdekét; a kérdést kivizsgálásokkal és fegyelmi felelősségre vonásokkal megoldani lehetetlen.

Végül még felemlítem itt, hogy aki nem bízik magában és tart a megkárosodástól, annak módjában van a gépet mérsékelt díjért rongálódások ellen biztosítani.

Szabályozást igényel az a kérdés is, mi legyen az eljárás, ha a szárnyparancsnok oly beosztásba

helyeztetik, hol a gépet szolgálatilag nem használhatja.

Itt két eset lehetséges: 1. A gépet továbbra is meg akarja tartani magánhasználatára, 2. annak további használatáról lemond.

Az első esetben a még le nem futott km.-eknek megfelelő összeg kincstári tartozásként előjegyzetnének s annak törlesztésére a havidíj 10 százaléka szolgálna. A tulajdonjogot természetesen a teljes kiegyenlítésig a kincstár magának tartaná fenn. A kincstárt ezen esetben tehát semmi károsodás sem érné, megtérülne a gép teljes vételára a kamatokkal együtt.

A gépek ily módon való megváltásának megengedését már azért is célszerűnek vélem, mert ezzel a használt gépek raktározása és újból való kiadása a minimumra volna csökkenthető.

A második esetben a használó a motort az anyagraktárhoz szállítja be, ott annak értéke szakértők által megbecsültetik.

a) Ha a gép által már lefutott km.-számnak megfelelő értékcsökkenés és a becsült érték összege a vételár 85 százalékát eléri, úgy a tiszt kártérítésre nem köteleztetnének.

b) Ha a használatnak megfelelő értékcsökkenés + becsült érték a vételár 85 százaléka alatt maradna, úgy a használó köteleztetnének azt 85 százalékra kiegészíteni.

Álljon itt két példa.

ad. a) A gép szolgálatban lefutott 10.000 km.-t, ez — az élettartamot mindig 60.000 km.-nek véve — megfelel 16.6 százalékos értékcsökkenésnek. A beszolgáltatáskor az átvevő bizottság annak értékét 70 százalékra becsüli. $70 + 16.6 = 86.6$ százalék, tehát a gépet használó kártérítésre nem köteleztetnének.

ad b) A gép szolgálatban lefutott 30.000 km.-t, ez megfelel 50 százalékos értékcsökkenésnek. A becsült érték 25 százalék, összesen 75 százalék, itt tehát a használó a gép vételára 10 százaléknak megtérítésére köteleztetnének.

Azon esetekben tehát, mikor a más beosztásba áthelyezett szárnyparancsnok *nem* kívánná megtartani a gépet, a kincstárt maximálisan a vételár 15 százaléka terhelné. Ez tekintve, hogy a tisztak tulnyomó része más beosztásba helyezése esetén megváltaná a gépet, aránylag ritka eset lenne s így az a kincstárra észrevehető megterhelést nem jelentene.

Ezt a 15 százalékos értékcsökkenést a kincstárnak mindenképpen vállalnia kell, mert a gép értéke a beszolgáltatáskor „becsléssel“ lesz megállapítva, mivel pedig a „becslés“ csak hozzávetőleges értékmegállapítás lehet, az abból származható tévedések vagy a gépet beszolgáltató, vagy az azt újból átvevő másik tisztet terhelnék. Természetes ugyanis, hogy a bevett gép ugyanolyan értékben lesz kiadva, mint ahogyan az a beszolgáltatáskor becsülve lett.

B) A szolgálati alkalmazás határa.

Hogy a motor segítségével a szárnyparancsnok mikor és hányszor jelenjen meg örsön az első sorban anyagi kérdés. Jelenleg egy örsön évente megtartott 2 szárnyparancsnoki szemle a kincstárra becslésem szerint kb. 56 P kiadást jelent.

A motort úgy kell a szolgálatba beállítani,

hogyan a költségek emelkedése nélkül a kiszállások száma emelhető legyen.

Ezen kérdés a gép segítségével igen jól megoldható, amennyiben a jelenlegi szemle-költségek-ből évente 2, átlag 12 órás „szemle“ és 8, átlag 4 órás „oktatás“ volna tartható.

Ennek igazolására szolgáljon az alábbi számítás:

A 2 átlag 12 h-s szemlénél felmerülő napidíj 13.60 P.

Feltételezve, hogy a szemlélő éjszakára mindig hazatér, (az őröknek a szárny székhelyéhez való átlagos távolságát 20 km.-re véve) a szemlékre való utazásoknál megtett út évente 80 km.-re rugna. Ez átlag 10 fillérjével 8 P. A két szemle-költség tehát összesen: 21.60 P.

Az „oktatásra“ való kiszállásoknál, tekintve, hogy motoron 40 km. út megtétele még annyira sem fárasztó, mint egy csapatot a közeli gyakorló-térre kivezetni, továbbá, hogy a tiszt állomáshelyéről csupán 5 órát (4 h oktatás + 1 h utazás) töltene távol, tehát rendkívüli kiadásai nem merülnek fel, napidíj nem volna felszámítható. Így költséget csupán a motor üzeme okozna; 16—20 km. megtétele után felmerülő km.-pénz 32. P.

Az őrönkénti 2 szemle és 8 „oktatás“ tehát összesen 53.60 P-t tenne ki, tehát még annyit sem mint ma a 2 szemle.

Azt, úgy vélem, felesleges bővebben fejtegetni, mit jelent a kiképzés és oktatás szempontjából, ha a szárnyparancsnok évente legalább tizszer érintkezhetne alárendeltjeivel, ha közvetlen közlelől figyelhetné meg alárendeltjeinek szolgálatát; ha közvetlen közlelől látná a gyakorlati szolgálat terén felmerülő sok apró, jelentéktelennek látszó, de összességükben számottevő akadályt, mely emberei munkáját nehezíti; ha ezen felismert nehézségek csökkentésére nagyobb tudását és hatáskörét sorompóba állíthatná; ha közelebről nézhetné meg a „lehetséges“ és „lehetetlen“ közötti határt; ha bő alkalma nyílna a „szemle“ esendőr és „alapos“ ember közötti különbség megismerésére s értékelésére; ha közvetlenül nyújthatná a fejlődésünkhöz szükséges ismereteket, ha . . ., de kár is ezen felsorolást folytatni, aki pár percet szentelve erre, a kérdés mélyére tekint, az magától is megtalálja a feleletet arra, mi a különbség ha a vezető a holt betű helyett az eleven életet látja!

A szemléknek ily módon, tulajdonképpen „szemlére“ és „oktatásra“ való felosztása egyébként is célszerű volna, mert az így szétosztott munka mindegyikét sokkal alaposabban lehetne elvégezni, mint ma, amikor a minden legapróbb részletre is kiterjedő „szemle“ mellett „oktatást“ is kell tartani. Érthető, ha a szemlén — órával a kezében — tartott oktatásoknál a szárnyparancsnok egyenesen kényszerítve van, hogy a felmerülő kérdések részletes megmagyarázását elkerülje, mert ellenkező esetben az avval eltöltött idő más-hol fog hiányozni.

Célszerűnek vélném, ha a szárnyparancsnok ezen kiszállásai nem lennének határidőhöz kötve, csupán a két szemlére vonatkozólag lenne az meghatározva, hogy egyik II/1—V/31-ig, a második IX/1—XI/31-ig terjedő időben tartandó meg.

A szolgálat érdekében előnyös lenne engedé-

lyezni azt is, hogy a szárnyparancsnok belátása szerint a szükséghez mérten őrsein kizárólag ellenőrzés céljából is megjelenhessen. Ezen ellenőrző körutak után napidíj szintén nem volna felszámítható, így ezekből a kincstárra lényegesebb megterhelés nem származna annál is inkább, mert az ellenőrzést a szárnyparancsnok leginkább egy másik őrön megtartandó oktatással kötné egybe, a bármikori ellenőrzés lehetősége azonban már magában is jelentős preventív hatással bírna.

A kivizsgálások a sürgős eseteket kivéve a szemlék és oktatásokkal volnának összekapcsolhatók és így azokból ugyancsak minimális költségek merülnének fel, mert a délelőtt megtartott 4 órás oktatás után még bőven állana idő rendelkezésre egy egyszerűbb eset kivizsgálására, még az esetben is, ha a kikérdezendő a szomszédos községekben lakik.

Egy ilyen oktatással összekötött kivizsgálás 12 h alatt rendszerint befejezhető lenne, a gép üzemköltségén kívül tehát csupán fél napidíj merülne fel, míg ma a vasuti közlekedéshez és előfogatok kiállításához való alkalmazkodás miatt az, ily rövid idő alatt csak ritka esetben fejezhető be.

C) Az üzemköltség elszámolásának módja.

Hogy a szükséges üzemanyagok nagyobb mennyiségben legyenek beszerezhetőek s hogy az apróbb javításokra szükséges összeg kéznél legyen, szükség volna egy állandó előlegre, melyet a tiszt a gép átvételével egyidejűleg kapna kézhez; az előleg nagyságát 1000 km. üzemköltségében (65 P) vélném megállapítandónak.

A kiadáskor minden gépről egy törzslap volna felfektendő, mely a gépet használó illetékes gazdasági hivatalánál őriztetnék.

A törzslap a gép adatain kívül tartalmazná az azt használó tiszt nevét, az átadás idejét, a gép vételárát, az élettartamként meghatározott km.-számot és a gép teljesítményének nyilvántartására megfelelő rovatokkal lenne ellátva. (A rovatok: 1. A bejegyzés kelte. 2. A megtett út kilométerekben.)

A gépet használó tiszt ezenkívül el lenne látva egy „motorkönyvvel“, melynek első lapján a „törzslap“ másolata foglalna helyet, a továbbiakban pedig megfelelő rovatokkal lenne ellátva annak feltüntetésére, hogy az utazás 1. mikor, 2. honnan-hová, 3. milyen célból történt, 4. a megtett út km.-ben, 5. a felmerült km.-pénz összege (a gép élettartamként megállapított km.-szám lefutása előtt a gép amortizációra eső hányad visszatartának, tehát csak az üzemköltség, vagyis km.-enként 6.5 fillér lenne elszámolható.) 6. A leadott előlegből még megmaradt összeg.

A szárnyparancsnok olyan motoron teljesített utazásnál, melynél napidíj nem merül fel, menetlevelet nem állítana ki, hanem a felmerült üzemköltséget csupán a motorkönyvben számolná el; abból minden hó végén egy kivonatot készítené s terjesztene fel az osztályparancsnoksághoz, mely az utazás szükségességét igazolva azt a gazdasági hivatalnak adná ki. A g. h. az egy hó alatt teljesített utazásokat összegezve a motor törzslapja megfelelő rovatában egy tételbe vezetné be. A havi összegezést a szárnyparancsnok is bevezetné a motorkönyv törzslap másolatába, így annak adatai

A Kormányzó úr 115 soproni vitézt iktatott be a nekik adományozott vitézi telkekbe: Öfőméltósága elhalad a vitézek arcvonala előtt.

a g. h.-nál őrzött eredeti törzslap adataival egyeznének.

A motorkönyv minden év végén egyeztetés végett a g. h.-hoz lenne beküldendő.

A géppel megtett út hosszának megállapítására célszerű lenne azt egy pontos kilométerszámlálóval ellátni, mert az útnak a térképről való lemérése az apró kitérések miatt, meglehetősen körülményes és pontatlan lenne.

D) A gép használhatóságára vonatkozó adatgyűjtésre csak a most próbára kiadandó gépeknél volna szükség, célja annak, hogy az így nyert adatokból a felsőbbség megállapíthassa, hogy a motorkerékpár szolgálati alkalmazása rentábilis-e?

Ezen adatgyűjtés a legcélszerűbben úgy volna eszközölhető, hogy a próbagépekkel ellátott tisztek a motor használatával összefüggő minden szolgálati ténykedésüket, az alkalmazás módjára vonatkozó javaslatokat, az abból származó előnyöket, az előfordult akadályokat, utviszonyokat, üzemzavarokat, elhasznált üzemanyagok mennyiségét, az esetleges javításokra fordított összegeket, szóval mindent ami a géppel összefüggésben van, naplószerűen feljegyeznének, s azt a próbaidő leteltével az elbírálásra kijelölt bizottsághoz küldenék be.

A fentiekben úgy vélem sikerült kifejtenem miként gondolom a motort szolgálatunkba beállítani.

Lehet, hogy bajtársaim között vannak, kik a kérdést más szemszögből nézve egy s más kérdés-

ben elgondolással nem értenek egyet. Kérem őket, szíveskedjenek tárgyilagos kritikájuknak Lapunk hasábjain helyet kérni, hogy az érvek és ellenérvek kifejtése közben megtalálhassuk a legjobb utat, melyen testültünk a fejlődés felé a legkönnyebben juthat előre, hogy minél tökéletesebben szolgálhassuk a Közt amelyért vagyunk!

A Duna mint nemzetközi víziút.

Irta: BRAUNWEHRI BRAUN-VIMMER VIKTOR
folyamőr főkapitány.

Régi hibája a legtöbb magyar embernek, hogy nem ismeri a saját hazáját s még kevésbé tudja értékelni annak természeti kincseit. Hány meg hány olyan kincse és szépsége volt a mi szép Nagymagyarországunknak is, amelyre külföldieknek kellett a figyelmünket felhívniok s mennyi tengernyi érték ment veszendőbe azáltal, hogy ezekről nem csak hogy tudomást nem vettünk, de egyenesen el is hanyagoltuk azokat.

A trianoni békeszerződés égbekiáltó igazságtalanságai megfosztottak nagyon sok mindentől, amivel a természet ajándékozott meg minket, kétszeres kötelességünk tehát, hogy azt a keveset, ami még ezek után is megmaradt nekünk, kétszeresen megbecsüljük.

Csonka hazánk egyik legjelentősebb és legértékesebb természeti kincse kétségtelenül a Duna. Éppen ezért örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy a *Csendőrségi Lapok* olvasóinak elmondjak a Dunáról egy és más olyan dolgot, amit mindenkinek, elsősorban azonban azoknak, akik katonai és közbiztonsági kérdésekkel foglalkoznak, legalább nagy általánosságban tudniok kell.

A jó öreg Dunával is úgy vagyunk, mint a fővárosi ember a főváros nevezetességeivel: ritkán veszünk róla tudomást. A Dunáról a legtöbben csak azt tudják, hogy nyáron hajók, télen pedig — ha éppen nincsen befagyva — vadkaesák uszkálnak rajta. A kánikula már inkább a Duna felé vonzza az érdeklődést, mert a parti népfürdőkbe meg a csónakokba esalogatja az embereket, de sok köszönet ebben sincsen. Az egyéb épületes látványok mellett élvezetes ilyenkor elnézni a csónakázókat, hogy milyen csökönyös következetességgel igyekeznek a gőzhajók útját elállani és ezért a hajóparancsnokok áldását kiérdemelni.

Mondhatni nincsen a világnak egyetlen folyója sem, amellyel annyi szakmunka foglalkozna, mint a Dunával, bizonyosságul annak, hogy milyen sokoldalú érdekek és jogi problémák fűződnek hozzá. Ezért én sem kerülhetem el, hogy itt-ott közismert dolgokat is megemlítek, arra fogok azonban törekedni, hogy ez csak ott történjék meg, ahol el nem kerülhetem.

A Duna — a Volgától eltekintve, amely a nyugat-európai topográfiától teljesen eltérő, idegenszerű és geológiailag inkább az ázsiai folyamrendszerhez számítható területen folyik át — Európa főfolyója; áll ez úgy a hosszát, mint a vízkörnyékét illetőleg. A Fekete-erdő vadromantikus sziklatörmelékei között ered és az 1000 méter magasságban fakadó Brege forrástól számítva 2900 km. hosszú folyás után ömlik a Fekete-tengerbe. Összehasonlításként megemlítem, hogy a Rajna vízkörnyéke kb. $\frac{1}{4}$ része a Dunának. Ha a többi kontinensnek folyóit szemléljük a Duna: Ázsiában kb. a Ganges, Afrikában a Sambesi, Amerikában a Kolorado méreteinek felel meg, ha csak a folyás hosszát és nem a vízkörnyék kiterjedését tekintjük. A Nilus éppen kétszer olyan hosszú, mint a Duna; a világ leghosszabb folyója a Missisipi pedig még 1000 km.-el ennél is hosszabb. Szándékosan nevezem a Missisipit a világ leghosszabb folyójának; a legnagyobbnak és legtekintélyesebbnek nevezni azért nem lehet, mert az Amazon folyam ugyan kb. 600 km.-el rövidebb, de ennek fejében ez éppen kétszer akkora vízkörnyékkel bír, mint amaz és kb. nyolcszor akkorával mint a Duna. Annak kiemelésére, hogy milyen tekintélyes folyók vannak Európán kívül jó példának azt említem itt fel még, hogy a Jangtsekiangon hegymenetben kb. olyan távol-ságra, mint innen Fiume, hajóztunk föl, a 6—7 m. mélyjárattól eirkálóinkkal Hankauig. A kínai polgárháború fő hárszíntere, amint látjuk, igen tekintélyes víziúttal rendelkezik. Nem hinném, hogy a folyam szabályozására vagy meder fenntartására és kisvíz kitzésére különös gondot fordítottak volna, vagy fordítá-nának ma is Kínában, hogy ennek ellenére a folyam hajózhatósága mégis ennyire előrehaladott stádiumban van, annak mélyebbre ható okai vannak, erre később lesz alkalom visszatérni.

A Duna az árapály nélküli folyók közé tartozik, ezeknek jellemzője pedig a deltaszerű képződés. Az árapályos tengerekbe ömlő folyóknál a tenger hatol be nyelv alakjában a szárazföldre abban a mértékben, amint a folyó torkolatánál az árapály és dagály közötti különbség mutatkozik. Fontos tudnunk, hogy a Fekete-tengeren számottevő árapály nincsen. Az árapály nélküli folyóknál ugyanis a szárazföld hatol be a tengerbe azáltal, hogy a folyó torkolatát folytonosan iszapjával tölti fel és így deltát képezve meghosszabbítja folyását a tengerbe. Az árapályos folyók torkolata a tengeri hajóknak messze fölfelé való hajózását teszi lehetővé (látuk a Jangtsekiangon) azáltal, hogy a dagály hulláma a folyón felhatolnak, majd ismét időszakonként visszahömpölyögnek és így a torkolatot állandóan tisztán és kellő mélységben tartják. Ezt látjuk Hamburg, Rotterdam vagy Londonnál is. Ezzel szemben a deltas folyók közelében nagy teljesítményű kikötők vagy hiányoznak, vagy pedig csak óriási kiadásokkal tarthatók fenn. A Duna három delta ága közül a hajózás emberemlékezet óta a szulinai torkolatot használta. Midőn a Duna torkolatnak kiépítése először került komolyan szóba, a nemzetközi műszaki bizottság a Szent-György ág kifejlesztése mellett döntött ugyan, de az egyidőben a szulinai ágban végzett ideiglenes munkák olyan kedvező eredményeket mutattak fel, hogy az előbbi kiképzése mindinkább lekerült a napirendről. Az európai Dunabizottság 50 éves fennállásának ünnepén megállapította, hogy a mélység a torkolatnál fokozatosan 73 deciméterre növekedett, és ezt a hajózásnak szánt

mederben is sikerült átlagosan fenntartani. A szulinai ágból majdnem szüntelen javító munkákkal sikerült egy 65 km. hosszú és 120 m. széles csatornát kiképezni, melyen keresztül jó vízállásnál 4000 tonnás hajók is feljuthattak Brailába. Ezen eredményeket el kell ismerni; sajnos, a lefolyt háború alatt, de még inkább a béke utáni években e téren sok mulasztás történt, amit nehéz lesz utánpótolni.

A deltas folyók sajátosságai közé tartozik az is, hogy váltakozva egyszer az egyik, máskor a másik ág fejlődik ki fővezető víziúttá; ez alatt a másik rohamosan eliszaposodik. Tényleg a szabályozás egyik legnehezebb problémája: folyamelágazásoknál mindegyik folyam-ágban a mélységet és hajózhatóságot arányosan és egyenletesen fenntartani. Az eliszaposodás mellett nagy hátránya a hajózásnak a Duna torkolatnál a téli jégállás is. A legnagyobb akadálya azonban a közvetlen forgalomnak az, hogy nagyobb tengeri hajók sem Brailába, sem Galacra nem jöhetnek fel, tehát nyílt tengeren kell az árút olyan kisegítő járművekre átrakni, amelyeknek mélyjárata megfelelő; ez a kétszeres átrakódás tetemes többletköltséget emészt fel. A Kilia-általában a legalkalmatlanabb hajózási célokra; a Szent-György ág mellett szólna az, hogy medre egyenletesebb és, hogy torkolata legközelebb fekszik a Bosporushoz. Többször fölmerült a vázolt viszonyok következtében az a terv, hogy egy csatorna építessék a Cernavoda-Constancai vonal mentén, mert ez a tengeri víziutat a Bosporusig néhány száz kilométerrel rövidítené meg. Hogy technikailag milyen nagyarányú nehézségekbe ütköznék a terv megvalósítása, tudomásom szerint még kellőképpen megállapítva nincsen, de úgy hiszem, a mai gazdasági viszonyok mellett ilyen újításokra még sokáig nem gondolhat senki.

A Duna vízkörnyékét pontosabban nem ismertem, mert ez mint teljesen földrajzi tétel kiesne cik-kem szorosán vett céljából és keretéből.

A Duna mindig összekötő kapocs volt Nyugat és Kelet között, de kultúrtörténelmi jelentősége is minden korszakban érvényesült; így az Illir-etruszk népek vándorlásakor, a római telepítés, a hun és avar uralom, a honfoglalás alatt, valamint később a kereszties hadjáratok idejében.

A talált őstörténelmi leletek tanúsítják, hogy a Duna képezte a betelepülő ősember vándorútjának főirányát és ugyanígy a történelmi időkben is erre vették a Nyugat felé törekvő népek útjukat. A rómaiak idejében a Duna nagy és nevezetes kultúrtényező volt, mert mentén a védrendszernek egy hosszú összefüggő láncolata vonult végig.

A Duna stratégiai fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a történelmi tény, hogy Európa minden nagyobb mozgalmában jelentékeny szerephez jutott. Elég: ha Nagy Sándor, Attila, Szoliman, Hunyadi, Dzsingiszkán, Szavoyai Jenő herceg és Napoleon nevéhez fűződő történelmi eseményeket említem.

Még valamit nem szabad szem elől tévesztenünk. A történelmi fejlemények a Duna vízkörnyékén az államok egész sorozatát létesítették — az elenyésző államok romjain újabb és újabbakat — olyan számban, amelyre példát a világ egyik más folyama mentén sem találunk. Az érdekek ilyen sokfélesége határozottan csak hátrányokkal jár — ameddig ezen államok nem egyesülnek egy nagy, csak egy irányú célokat követő gazdasági testté. Ameddig ez meg nem történik, addig az érdekek szétforgácsolódnak, nagyszabású és egyöntetű folyamatszabályozás keresztülvitele lehetetlen, de ép úgy lehetetlen a hajózásnak nagyszabású és egységes kereskedelmi szervezése is. Ez a tényállás magában rejti már ma a Dunakonföderatio csiréit, melyek — minden politikai mesterkedés dacára — életképesek maradnak és véleményem szerint előbb-utóbb jogot követelnek maguknak az élethez és fejlődéshez.

A parti államoknak össze kell fogniok, hogy közös akarattal távolítsák el mindazon jogi, politikai és közigazgatási akadályokat, melyeket saját maguk emeltek, közösen kell megalkotniok azon intézményeket, amelyek segítségével a hajózás a céljának jobban megfelelhet. Ha már odáig jutottunk, hogy a parti államok tisztában vannak közös gazdasági politika céljaival, nem kétséges, hogy az elkerülhetetlenül szükséges érintkezési pontokat is meg fogják találni.

Az sem vonható kétségbe, hogy a folyamhajózás érdekeit legjobban maguk a parti államok védik meg a többi államok közreműködése nélkül, mert ezeknek törekvése csak oda irányul, hogy a forgalmat elvonják a Dunáról és a tenger felé fordítsák; ide számítom Angliát, Franciaországot és Olaszországot. Ez a megállapítás teljesen felesleges lenne, ha ezen államok nem ülnének ma is az európai Dunabizottságban, mely a Duna torkolatánál a közlekedést szuverén jogokkal intézi. Ez annál tarthatatlanabb, mert különösen Anglia az ő kiválóan megszervezett és óriási túlsúlyával ható kereskedelmi hajózása révén mondhatni egyeduralmat teremtett ott magának. A kereskedelmi forgalmat elvonja a folyótól a Nyugat-Európába irányított tengeri kereskedelme érdekében és pedig az által, hogy onnan szénét, gépeket és iparcikkeket hoz, a visszautazás alkalmával pedig az üres hajótér kihasználása céljából aránytalanul kis díjtételek ellenében gabonát, s más növényi, valamint állati termékeket hajóz be és szállít oda vissza. A bizottságról itt csak közbevetőleg tettem említést, alkalom lesz egyébként ténykedését más oldalról is megvilágítani.

Evvvel áttérhetek ismertetésem azon részére, amelyben a Dunáról mint víziútról kívánnék általánosabb természetű fejtegetések közben szólni.

Évtizedekkel előzi meg a hajó a szárazföldi járműveket; a geológus sem talál emberi ősnymokat csak ott, ahová folyón vagy tengeren el lehet jutni. A víz volt tehát az az őselem, mely az embert emberré tette és ha a műveltség terjedésének nyomait követjük, a tengerparttól kell kiindulnunk és nagy folyók mentén haladnunk felfelé.

A víznek mint életszükségletnek állandó biztosítása vezette az emberiséget arra, hogy ott letelepedjék.

A Duna hajózható szakasza valamivel hosszabb, mint Németország öt legnagyobb forgalmú folyóinak hajózható része együttvéve. Nagy tömegeket olcsón szállítani csak a víziúton lehetséges, mert a szállítás aránytalanul olcsóbb, mint a vasúton. Ezért törekszünk ma már világszerte az emberiség a víziutak jobb kihasználására és új mesterséges víziutak létesítésére. Nem ellentét, hanem összműködés szükséges a vasutak és víziutak helyes kihasználásában, mert csak úgy várható a kielégítő gazdasági fejlődés. Nagyon helytelen az a nézet, hogy a vasutak mellett minden más közlekedési eszköz fölösleges. Németországban, amely oly kiváló példáját adta előrelátásának víziútjainak létesítésével, ma már magában a vasútigazgatóságban is tért vesztett az az elem, mely a vasutat öncélúknak tekinti és azt nem közforgalmi, de államhatalmi tényezőként kívánta szerepeltetni. Tények beszélnek: a német víziutak forgalma 1870 óta megnégyszereződött. Ismeretes a vasutak túlterhelése nyers mező- és erdőgazdasági, valamint bányatermékekkel, nemkülönben félig kész ipari árukkal, melyeket egyébként is kényszerűségből olcsóbb és kedvezményes díjszabás mellett kell fuvarozni; de nyilvánvaló az is, hogy időszakonként különösen aratás idejében, vagy más konjunkturális időpontokban kocsihány áll be. Ez a vasúti vezetőséget új beszerzésekre kényszeríti, melyeknek anyaga aztán később kihasználatlanul marad; a vonatokon torlódások és ezekkel késések állnak be. Nagymennyiségű mozgó vasút-anyag nagy személyzetet igényel; a személyi járandóságok emelkedésével tarifa-emelés jár, pedig a világpiacért való versengésben fillérek töredékével is számítani kell.

Új víziutak, mint pl. a csatornák létesítése ugyan háromszorosan olyan nagy befektetéseket igényel, mint a vasút, de ezzel szemben a fenntartási költségek elenyészőek azon kiadásokkal szemben, amelyek a vasúti vonalak és anyag természetes elhasználódása folytán származnak.

A legnyomósabb ok azonban, amely a víziszállítás mellett szól, a víziszállító eszközök teljesítőképessége.

Elég arra rámutatnom, hogy a Középdunán 8–10 uszályból álló vontatmányok gyakoriak és gazdaságosak, már pedig ez átlag 6000 tonna terhet, tehát tíz, egyenként 60 vagonból álló vonatszerelvényt jelent. Nálunk is nyomot hagyott az a tévhit, hogy a vasutak mellett víziútra nincs szükségünk, mivel a vasútépítés célszerűbbnek látszott, mert olcsóbb volt és mert a vasútzállítás a közforgalom igényeinek jobban felelt.

Az első személyszállító gőzhajó „Franz I.” 1834-ben

tette meg első útját Wienből Budapestre és vissza, és pedig lefelé 14 és ½ óra, felfelé 48 óra 20 perc alatt.

Alkotmányunk visszaállítása után az ország minden vidékre vasutat kívánt. Az ú. n. vasúti láz korszaka következett és megszámlálhatatlan milliókat követelt. A víziutakkal vajmi keveset törődött az ország és ahhoz is egy-egy árvízkatasztrófa (1838., 1876. stb.) kellett, hogy a vízszabályozás napirendre kerüljön. Amely mértékben a vasúti hálózatunk kiépült — azon mértékben csökkent a vízforgalom. A Vaskapú szabályozása és a M. F. T. R. alapítása minden, ami a folyami hajózás fejlesztésének címén a múlt század végén történt. Az aldunai zuhatagok rendezésének szükségére az előbb előadottakból levezetve, nem vonható kétségbe, de vita tárgyát képezheti, hogy vajjon ez a feladat a legszükségesebbek közé tartozott-e? Őszintén be kell vallani, hogy csak nemzeti hiúságunknak sugallatára vállalkoztunk erre a munkára, mellyel a berlini szerződés a közös monarchiát bírta meg. Megtettük azt a szívességet Ausztriának, hogy azt a terhet, amelyet csak a kvóta arányában kellett volna viselnünk, teljes egészében saját vállainkra vettük, noha magyar hajó alig járt a Vaskapun és a hajózási akadályok eltávolítása legelső sorban az osztrák D. G. T. érdekében állott, mint ahogy ezt a szabályozás előtt történt próbálkozásaival az Aldunán szembeűnővé tette.

A Dunát annakelőtte is nemzetközi víziút gyanánt szokták emlegetni, de azért az összeomlásnak és Trianonnak kellett jönnie, hogy ennek az ú. n. nemzetközi útnak, amely a Keletet és Nyugatot köti össze, egyik főállomásán, Budapestben a rend fenntartására egy m. kir. állami hatóság: a révkapitányság létesüljön. Nálunk a csendőr meg a rendőr a partról igazgatta a hajózást. És hogy állunk ma? Még ma is, majl nem az összes miniszteri tárcák között van szétosztva a víziúttal és hajózással kapcsolatos ügyek féltékenyen őrzött intézőjoga; ez a körülmény nehezíti meg törekvéseinket, hogy a folyamrendészetet embrionális állapotából kifejlesszük. A fővárosi partokon a székesfőváros gyakorol tulajdonjogokat és magas partbéréket vet ki az érdekeltekre ahelyett, hogy a partok az ország érdekében állami kezelésben lennének.

A Dunát, mondhatni, a világháborúban fedezték fel újra. A világhégés alatt a tengerek elzárása (blokálsa) volt az, ami a figyelmet megint a Dunára irányította. A Duna lett a központi hatalmak legfontosabb forgalmi vonala különösen azután, hogy a hajózás végig az egész folyamon katonai vezetés alá került és számos helyen kikötő és tárolási helyek — katonai — állomásparancsnokságokkal — létesültek. A mai változott politikai helyzet, amelyben a versengő utódállamoknak mint nemzetközileg biztosított út egyedül a Duna maradt meg, ennek jelentőségét nagyban emelte; de még jobban előtérbe került a Rajna—Majna—Dunacsatorna tervével, amely az Északi-tengert a Fekete-tengerrel összekötő közvetlen víziútra nyújtott kilátást. Ezeknek a változott viszonyoknak behatása alatt épül itt a közeliinkben a csepeli nagy kereskedelmi és ipari kikötő is, tanúságot téve a magyarság nagy műszaki teljesítő képességéről.

Nagy feladat elé állítva látom magamat akkor, amidőn a Dunával kapcsolatos jogi kérdések tömkelegébe lépek, hogy a jogviszonyokat is, amennyire bennünket érdekelhet, ismertessem.

A mai vízjog esirait ép úgy a római, mint a germán jog tételeiben megtalálhatjuk. A római vízjog egyik alapfőtele, hogy a folyóvíz mint elem és anyag az emberiség közös tulajdonát képezi. A továbbfolyó víz ép úgy kivonja magát az ember uralma alól, mint a mindent betöltő levegő; és csak abban az esetben, ha egy zárt térbe kényszeríti, sikerül hatalmába vonni, tehát vele szemben jogait érvényesíteni. Ameddig ez nem történik meg, mindenkinek természetes joga az a többiekkel egyetemben közösen használni. Ezzel még nincsen minden megmondva; a folyó víztömeg kiegészítő része a talaj, amelyen mozgását végzi. Ezt illetőleg már az egyedek joga is elküzelhető. Ezen utóbbi meghatározás alapján a folyó víztömegek felett ugyan nem, de egy meghatározott mederhez kötött folyam, patak stb. fölött hatalmi jogok gyakorolhatók és pedig azért, mert egy folyam (Flumen) alkotó részei nemcsak a víz, hanem a meder és a partok is, már pedig ezek tulajdonát képezhetnek. A rómatok kétféle folyóvizet különböztettek meg és pedig a meghatározott meder-

ben — ha megszakításokkal is — de tartósan folyó vizet és az időszakonként szabálytalanul előtörő vadvizeket. Az előbbi republikának, köztulajdonnak minősült, az utóbbi a telekbirtokos személyes tulajdona volt; ez nemcsak a víz tulajdonképeni kihasználásában merült ki, hanem a parttulajdonossal szemben bizonyos igények támasztását is magában foglalta és tulajdonképen értelmét csak ez által kapta meg. Idé tartozik pl. a parti kikötés szabadsága, a lehetőség a kirakásra, stb.

A germán vízjog ugyanazon alaptételből indult ki, mint a római, azzal a különbséggel, hogy itt az egyedek birtokjogai erősebben vannak korlátozva, annak dacára, hogy a köztulajdon képező vizek fogalma szűkebb határok között maradt. A német vízjog szerint ugyanis: ezek közé csak olyanokat számítottak, melyek a hajózás vagy tutajozás céljainak megfeleltek, a többiek mind magántulajdon jellegével bírtak.

Az itt ismertetett jogi felfogások különbségeiből és különböző értelmezéséből származtak évszázadokon keresztül mindazon ellentétek és torzalkodások, melyeket végérvényesen elsimítani, a mai napokig sem sikerült.

A hajózással kapcsolatos jogrendszer rendezetlenségének káros következményeit természetesen minden háború után legérzékenyebben a veszített fél viseli.

A Duna annak dacára, hogy mint előzőekben kifejtettem, a természettől mindazon tulajdonságokkal van felruházva, mely őt Európa főúterévé teszi: évszázadokon át a közömbösség tárgya maradt a feledés homályában. Csak a múlt század elején nyert megint olyan fontosságot, mint amivel az ó-korban és a közökor elején bírt.

A napoleoni hadjáratok befejezése után a békekongresszusokon oda irányult a törekvés, hogy a folyamhajózás jogi kérdéseit főképpen azokon a folyókon, amelyek a tengertől kezdve hajózhatók és több állam területén folynak át — tisztáztassanak. Ilyen folyókat „Nemzetközinek“ neveztek el; bár ez az elnevezés nem helyes, mert ha ez az új latin szó azt fejezi ki, hogy az „összes népek közös tulajdona“ — úgy ez semmiesetre sem vonatkoztatható azon folyóvizekre, melyek bár több államhoz tartoznak, de semmiesetre sem képezik az egész világ tulajdonát. A francia forradalom szülte túltengő szabadságérzet benyomása alatt az ú. n. „természetes jogok“ hangoztatása mellett a kongresszusokon is az a törekvés mutatkozott, hogy a hajózást a nemzetközinek elkeresztelt folyókon teljesen szabaddá kell tenni és pedig minden különbség nélkül a partmenti és egyéb államok és népek között. Ezen felfogásnak mindig találkoztak ellenségei, akik ezen természetes joggal ellentétben a földrajzból vezetik le a természetes jogokat. Érvelésük az: hogy a folyó a szárazföld tartozéka, ennél fogva helytelen az a felfogás, hogy tengerhez tartozik és hogy — úgy mondjam — folytatását képezi annak; mert ha ez úgy lenne, akkor a folyóknak fordítva kellene folyniok: alulról a forrásig vissza. A folyók nem képezhetnek nemzetközi tulajdon, mint az egész földtekét átövező egységes, zárt tenger — hanem igenis a folyók azon partiállamok tulajdonai, amelyeket átfolynak vagy határolnak — és azoké, akik a természetnek ezen ajándékát egyrészt kihasználják, de másrészt általuk károsodnak is; akik azokat költségekkel szabályozzák, tehát használhatóvá teszik és ellenük védekeznek. El kell ismernünk, azon megállapítás helyességét, hogy az igazság alapján érvényes megállapodások csakis a partmenti államok között létesülhetnek — megint csak azon természetes törvény alapján, hogy a folyóvizek a politikai határokon keresztül is egy egységes, osztatlan, egészet képeznek és hogy minden fizikai, politikai vagy pénzügyi akadály az egész folyamra egyaránt kihat.

A parti államok megállapodásainál idegen államoknak nincs semmi keresni valójuk. Csak akkor nem lenne ellene kifogás, ha a hajózás abszolút szabadságát a nemzeti folyókra is vonatkoztatnák. Ebben sok az igazság: mert ha a Dunának és Rajnának nemzetközinek kell lennie, miért nem éppen úgy nemzetközi a Themze vagy a Loire? Nem jut eszébe sem Angliának, sem Franciaországnak, hogy ilyen javaslattal jöjjenek. Mégis csak feltűnő, hogy minden kongresszuson, amely a behajózás kérdéseivel foglalkozik, mindig ez a két állam viszi a szót és pedig mindig idegen folyamok nemzetközivé tétele érdekében!

A már a párisi kongresszuson előkészített tervezet a nemzetközi folyók hajózásának szabályozására egy évvel később a wieni kongresszuson általánosságban el is lett fogadva. Ennek értelmében mindazon folyókon, melyek több államon folynak át, vagy azok határait képezik attól a ponttól kezdve, ahonnan hajózhatók, egészen a torkolatukig a kereskedelmi hajózás üzésére mindenkinek nyitva állanak. A sorozatosan kiadott hajózási akták végérvényben azonban többé-kevésbé korlátozták ezt az abszolút szabadságot, amennyiben azt — legalább is Európában — csak a partmenti államokra vonatkoztatták.

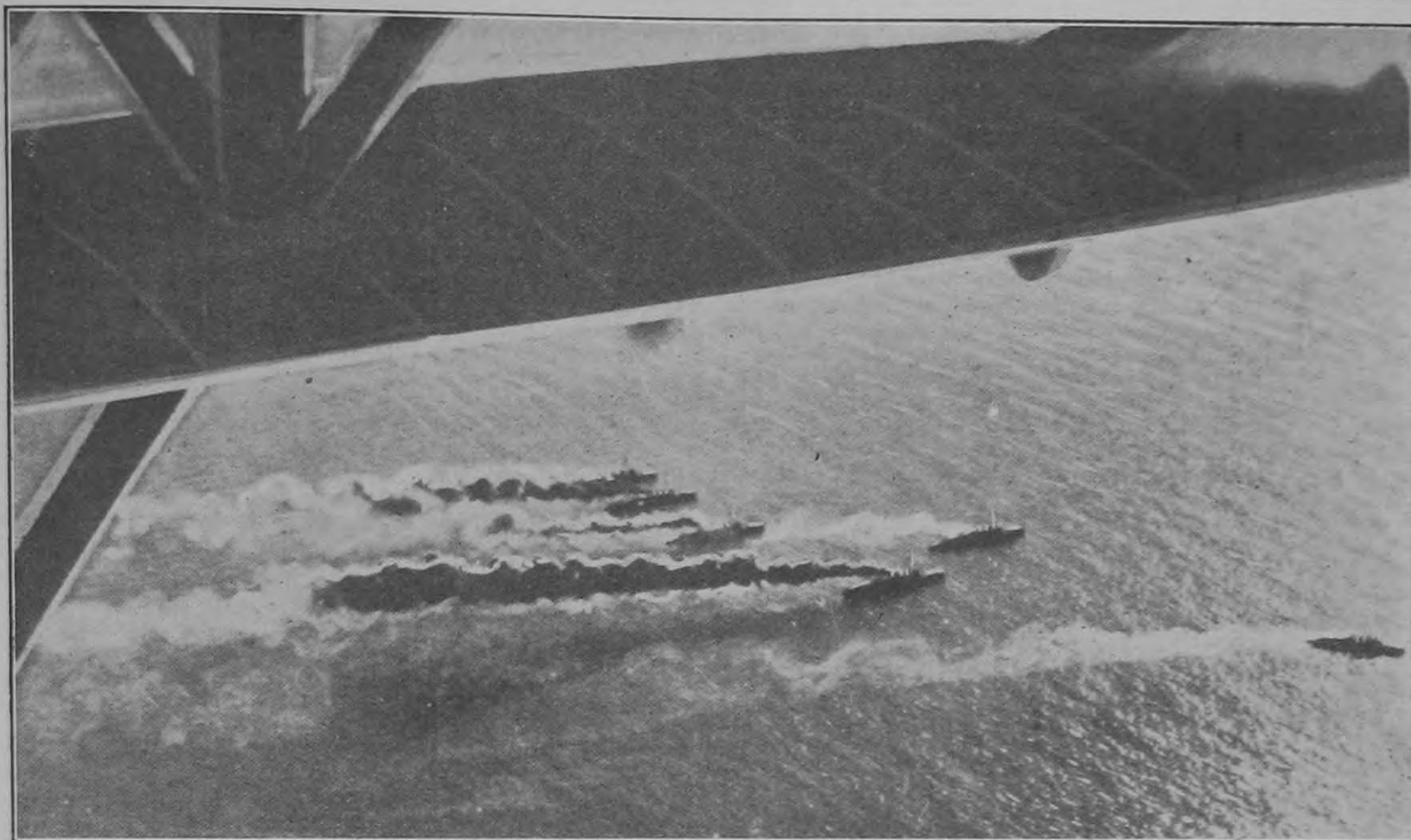
Az Aldunára egyelőre a wieni kongresszus határozmányai nem voltak alkalmazhatók, amennyiben az ezen terület birtokában lévő Törökország a tárgyalásokon nem vett részt. Változás a helyzetben csak akkor állott be, midőn Oroszország felfedezvén „történelmi küldetését“ a Balkánon, Törökországot győztes harcokban az aldunai birtokaitól megfosztotta. Ott kevésbé lévén kereskedelmileg érdekelve és azon palástolt szándékkal, hogy Odesszát mint kereskedelmi gócpontot jobban érvényesítse, az eddig a törökök által mindig használható állapotban tartott Szulina ágat a kotrások következtetésével teljesen elhanyagolta — aminek következtében a meder a folytatólagos lerakódások folytán idővel annyira elfajult, hogy már csak apró járművek részére volt hajózható. Ez az Aldunán mindinkább megélénkülő kereskedelmet nagyon hátrányosan befolyásolta. A monarchia ezen állapotok megszüntetésére ugyan szerződést kötött 1840-ben Oroszországgal, de utóbbi kötelezettségeinek nem tett eleget. Ezen viszonyok között az angoloknak, akik a Fekete-tengerparti kereskedelemben szintén kiválóan érdekelve voltak, az a megoldás látszott legcélszerűbbnek, hogy az elfajult Dunaágak egy Csermayoda—Konstanca között építendő hajózási csatorna létesítésével legyenek nélkülözhetőkké téve. Későbbi megfontolások után a csatorna tervét eljuttatták, és — mint inkább célszolgálat intézkedés — ezen szakaszon egy vasútvonal kiépítése került előtérbe, ami a monarchia és Poroszország élénk ellenzése dacára meg is valósult. A kész vasútvonal csalódásokat okozott, mert nem bizonyult rentabilisnek, mivel az időközben kitört krími háború a helyi viszonyokat alaposan megváltoztatta.

A békekötés alkalmával 1856-ban Párisban az európai Dunabizottság létesült azon küldetéssel, hogy a Duna torkolatát a hajózás részére használható állapotban tartsa fenn. Ezen bizottságban Franciaország, Ausztria, Anglia, Poroszország, Oroszország, Szardínia és Törökország képviseltette magát.

Ami Ausztriát illeti, az már 5 évvel előtte szerződést kötött Bajorországgal oly értelemben, hogy a Dunát Ulmtól hajózható állapotban tartják — és ami talán éppen olyan fontos volt — hogy a Dunán és mellékfolyóin lebonyolódó kereskedelmet a nyomasztó vámoktól tehermentesítik. Éppen ezen intézkedésekre hivatkozva lépett Ausztria a párisi kongresszuson igen nyomatékosan sikra a parti államok álláspontja érdekében és minden eszközzel oda törekedett, hogy a tárgyalások csak az aldunai részekre vonatkoztassanak.

Ez a felfogás a többi nagyhatalmak legélénkebb ellenzését váltotta ki, de legalább azt eredményezte, hogy az európai Dunabizottság mellett egy másik — a „partiállamok bizottsága“ — állítatott fel, amely Ausztria, Bajorország, Württemberg és Törökország, valamint az aldunai fejedelemségeknek Törökországtól elismert kiküldöttjeiből állott. Ezen bizottság feladata lett volna a wieni kongresszus szellemében a hajózás összes akadályait kiküszöbölni, egyáltalában a hajózást egyöntetűen és folytatólagosan szabályozni, valamint az európai Dunabizottság feloszlása után ennek ügykörét átvenni.

A partmenti államok bizottsága hamarosan tárgyalásokat is kezdett és megszerkesztette az u. n. „dunahajózási aktát“, amely épúgy, mint minden előző szerződés, a hajózás szabadságát a partmenti államokra korlátozta; egyedül ezeknek biztosítván a parti hajózás (Cabotage) jogát, de egyszersmind alárendelven a hajózást az illetékes partmenti államok törvénykezésének. A nagyhatalmak újból óvást emeltek ezen intézkedések ellen; hosszadalmas tárgyalások után ugyan itt-ott a nagyhatalmak kívánságai is tekintetbe vétettek, de végérvényesen nem történtek változtatások — már azért sem, mert a kevéssel később kitört

Készülődés a világbékére: Amerikai csatahajók felvonulását az előreküldött torpedórombolók átláthatatlan fekete füsttel leplezik.

háborúk az érdeklődést más irányba terelték. Tény az, hogy a hajózási akta nemzetközileg elismerve nem volt, dacára annak, hogy Ausztria törvényei közé iktatta.

A következő történelmi fejlemények lefolyásában mindig ott találjuk az ellentétet a két érdekesoport között. Ausztria a partmenti államok álláspontján az Európai Dunabizottság megszüntetését — a nagyhatalmak ennek fenntartását követelték. Lassanként a parti államok bizottsága teljesen háttérbe szorult, az Európai Dunabizottság ügyköre és tekintélye evvel szemben folytatódásként kibővült, illetve megerősödött. Hatásköre ugyanis előbb Galacig, majd Brailáig lett kiterjesztve. A tagok sorába 1878-ban Románia kiküldöttje is belépett.

Jogilag az Európai Dunabizottság létjogosultsága ma már kétségtelenül nem áll fenn, sőt a partmenti államok legitím jogait és érdekeit nyilvánvalóan sérti. Ma már tevékenysége csak abban merül ki, hogy műszaki munkákat végez a torkolat hajózhatóságának fenntartása érdekében, ezt pedig a partmenti államok külső befolyás és ellenőrzés nélkül maguk is elvégezhetik, feltéve, hogy elvben arra a magaslatra tudnak emelkedni, amelyet a wieni kongresszus határozmányaiában előkészítve látunk.

Egyébként helytelen lenne azt elhallgatni, hogy az Európai Dunabizottság a reá bízott feladatoknak kiválóan és elismerésre méltó eredménnyel megfelelt, amint azt már az előzőkben bővebben ki is fejttem. A bizottság nagyszámú és kitűnően képzett hivatalnokokkal rendelkezik, kiknek élén a nagy intéző jogokkal felruházott hajózási főfelügyelő áll. Szulinában külön révkapitány működik. A szabályozási munkák mellett világító tornyok, kikötőhelyek, középületek, kórházak stb. épültek, szóval előrelátó gondoskodás történt az iránt, hogy a kereskedelmi hajózás legszükségesebb követelményei kielégítést nyerjenek. Azonkívül az egészségügyi és rendészeti üdvös intézkedések egész sorozatát alkotta meg.

Az orosz-török háborút befejező berlini kongresszus új fejezetet nyit a hajózási jog történetében. Mint már említettem, az Európai Dunabizottság hatásköre kiterjesztetett Galacig; utasítva lett egy hajózási és rendészeti szabályzat kidolgozására Galactól a Vaskapuig terjedő folyamszakasz részére; a monarchia

pedig a Vaskapu szabályozására kapott megbizást. A Vaskapu alatt lévő összes erődítmények lehordása határozottat el, azon tilalom kimondása mellett, hogy a jövőben ilyenek ott többé nem építhetők. Továbbá határozottan ki lett mondva, — és ezt fontos kiemelni — hogy hadihajók, kivéve a torkolatnál állomásozó hadihajókat, a folyamszakaszon a Vaskapun *alul* nem közlekedhetnek. A Vaskapu *fölötti* részről szó sem esett; ez képezi a volt cs. és kir. Dunaflozilla létjogosultságának alapját, bár egységei tulajdonképpen csak a folyamrendészet fenntartására szolgáló kisebb egységek közé soroltattak. Azt méltatni, hogy milyen kiváló hadieszközt bírt a monarchia flottilájában, nem tartom magamat illetékesnek; a hadtörténelem lapjain dicsőséges fegyvertényeinek egész sorozata van megörökítve. Büszkék lehetünk bajtársainkra, akik ott kiűntették magukat.

A közelmúltban a kedélyeket az a kérdés izgatta, hogy vajon az idegen hadihajók kellemetlen vendégek-e, vagy pedig jogosan tartózkodnak-e a magyar Dunán? Tallán nem lesz érdektelen, ha ezzel a kérdéssel is foglalkozom. 1920-ban a párisi Duna-konferencián tényleg szóba került a hadihajók kérdése is a nemzetközi folyókon. Három javaslat került előtérbe:

1. Franciaország részéről javasoltatott, hogy a Dunán semmiféle hadihajó ne közlekedhessék.

2. Románia elismerését kéri azon jogának, hogy annyi hadihajót tarthasson és saját folyamszakaszának egyes pontjain olyan erődítéseket emelhesse, amelyeket az állam biztonságának szempontjából szükségesnek tart. A közlekedést illetőleg saját vizein és ott, ahol a szomszédal a folyam határt képez, *szabad* közlekedést kér hadihajói számára, a többi vizeken előzetes engedélykérés alapján.

3. Anglia közbevető javaslattal jött és pedig csak azon esetben, ha a francia javaslat nem kerülne egyhangú elfogadásra, akkor a tengeri jog alapján ajánlja a kérdés rendezését. Ezek szerint az átvonulást szabaddá kell tenni a hadihajók részére, a tartózkodást pedig előzetes engedélyhez kötni.

Hosszas vitatkozás után egyik javaslat sem volt közmegegyezésre elfogadható úgy, hogy ajánlatosnak látszott az egész kérdést levenni a napirendről. Ilyen körülmények között a legújabb Duna-akta, hadi-

hajókra vonatkozó intézkedéseket nem is tartalmaz, de ennek 51. cikke a következőképen szól:

„A jelen Egyezmény aláírásának időpontjában érvényben volt s a nemzetközi folyamokra vonatkozó általános, továbbá a Dunára és torkolataira vonatkozó különös szerződéseknek, egyezményeknek, okmányoknak és megállapodásoknak mindazon rendelkezései, amelyeket az előző rendelkezések nem helyeztek hatályon kívül vagy nem módosítottak, hatályban maradnak.”

Ezek szerint a berlini kongresszus idevágó határozmányai jogérvényesek. Abból kifolyólag, hogy ezen kérdés csakis a partmenti államok és a többi nagyhatalmak érdekeinek összeegyeztetése mellett lesz megoldható, nekünk ma nincsen módunkban erre befolyást gyakorolni, nagyon ajánlatos azonban, hogy addig is mindenkor a megfelelő elővigyázatossággal és tapintattal járjunk el. Az áthaladást megtiltani nem lehet, a tartózkodást a magyar szakaszon azonban korlátozni lehet. Láttuk a közelmúltban, hogy a Román monitorok pl. tartózkodásra nem kaptak engedélyt, az átvonulásra azonban igen.

Jellegzetes az angolok következetes és lojális eljárása a továbbiakban is, amennyiben ma is teljesen a tengeri joghoz alkalmazkodnak és e szerint érintkeznek a rév- és egyéb hatóságokkal.

A múltban a tényleges állapot az volt, hogy sem az osztrák-magyar, sem a román dunahajóraj még kivételes esetben sem lépték át a határt: ámbár Németországgal nyílt szövetségben állott a monarchia, Romániával pedig katonai konvenció létezett.

A második balkán háborúban szerzett könnyű és vértelen sikerei által felvillanyozva 1913-ban Románia korlátlan fennhatósági jogokat követelt az Aldunán, de még mielőtt ez a kérdés megoldást nyert volna, kitört a világháború. A román hadsereg szétverését követő bukaresti békében megint a partmenti államok jogai lettek biztosítva a Dunán. Mielőtt azonban ezen új irányítás tényleg formát ölthetett volna, megindult a központi államok összeomlása és Románia függetlenítette magát a bukaresti békétől.

Végül a jelenlegi viszonyok rövid ismertetésére térhetek át.

A központi hatalmakra kényszerített kérésselhetlen „béke” határozmányai a Dunát illetőleg egészen új jogrendszert teremtettek, mely az 1923. évi XIV. t.-c.-ben becikkelyezett Duna-aktában vannak lefektetve. A Duna-akta az 1920. év végén Párisban megtartott Duna-konferencián lett megszövegezve, ahová Magyarország is kiküldhette képviselőjét, aki azonban szavazati jogot nem kapott (éppúgy mint Németország, Ausztria és Bulgária sem). A végleges szöveget 1921 július 23-án Párisban az összes hatalmak aláírták.

A tárgyalásokon két érdekesoport — kivételesen egyszer nem a győzők és a legyőzöttek — hanem egyrészt a partiállamok, másrészt a többi hatalmak vettek részt. Mint rendesen, itt is két, egymástól teljesen különböző felfogás összeegyeztetéséről volt szó; nagyon természetes tehát, hogy a Duna-akta csak kompromisszum alapján jöhetett létre, melynek jellege rajta világosan fel is ismerhető.

A Duna-akta általában 5 fejezetből áll. Az első az alapelveket fekteti le, a második az úgynevezett tengeri Dunára, a harmadik a Duna többi szakaszaira vonatkozik, míg az utolsó két fejezet általános, részben átmeneti jellegű, határozványokat tartalmaz. Az alapot, amelyre a Duna-akta felépült, azon meghatározás adja, mely a békeszerződésekben le van fektetve és a következőképpen hangzik: „a nemzetközinek elismert víziutak az egyenlőség alapján minden lobogó részére szabadok és nyitva állanak olyan módon, hogy egyik hatalom polgárainak, javainak és lobogóinak hátrányára nem szabad semmi megkülönböztetést tenni köztük és magának a partiállamnak, vagy annak az államnak polgárai, javai és lobogója között, amelynek polgárai, javai és lobogója a legtöbb kedvezményt élvezik. „A nemzetközi jelleg vonatkozik a Dunára, mint főfolyamra Ulmtól végig a Fekete tengerig, ennek mellékfolyóit illetőleg: a Morava és Thaya határfolyamszakaszára, a Drávára Barestól, a Tiszára a Szamos torkolatától, — végül a Marosra Aradtól kezdve azon megokolással, hogy több államnak a tengerhez vezető útját képező nemzetközi folyamnak

mellékfolyói ugyancsak nemzetközi jelleggel bírnak. Az Európai Dunabizottság általában a már fennálló szerződések alapján fenntartatik, egyelőre csak Románia, Anglia, Franciaország és Olaszország kiküldöttjeiből áll; új tagokat a jövőben csak azon államok küldhetnek ide ki, amelyek érdekeltségüket az európai tengeri-kereskedelemben kellőképpen igazolhatják. Hatásköre a tengeri Dunára terjed ki a torkolattól Braiiláig. Az Európai Dunabizottság nemzetközi szerződés alapján megszüntethető.

Ezenkívül megalakul a Nemzetközi Dunabizottság, melynek feladata a nemzetközi hajózható Dunán Braiiltól hegymenet a hajózás szabadságát biztosítani; tagjai: Németország két parti államának kiküldöttjei, a többi parti államok, valamint Anglia, Franciaország és Olaszország részéről egy-egy kiküldött összesen 11 képviselő. Az elnökség joga felváltva hat hónaponként más és más képviselőt illet meg. A Nemzetközi Dunabizottság székhelye egyelőre 5 évre Pozsony. A bizottság határozatai kétharmad többséggel érvényesek. A bizottság belső szervezetében — mint előre látható volt — a partmenti államok erősen háttérbe szorultak.

Nem hangsúlyozhatom eléggé, hogy ezek a törvénybe iktatott határozmányok képezik alapját minden folyamrendészeti rendeletnek; minden rendelkezés, amely hajózási ügyekből kifolyólag a folyammenti révhatóságok ügykörét érinti, kell, hogy összhangban legyen a Duna-aktával, mert ennek szövegszerű betartását szomszédaink a legéberebben ellenőrzik. A hajózási szabályzat, amely egyöntetűen érvényes lesz az egész Dunán, 1927 november 1-én lép életbe.

Ki akarom egyébként emelni, hogy a folyamrendészet gyakorlása minden partmenti állam szuverén joga, de kötelessége is. Külön — és csakis — erre a célra lettek őrnaszádaink engedélyezve. A Duna-akta különös könnyítéseket biztosít az átmenő (transzit) hajózásnak, a nagy baj csak az, hogy eddig még az átmeneti jelleg definíciója körül vannak mézeteltérések, a kérdés rendezése itt is csak kompromisszumos alapon lesz lehetséges, féltő azonban, hogy megint csak a partmenti államok jogesorbításával.

A Nemzetközi Dunabizottság befolyása a kikötőkre nem terjed ki, de biztosítékot kér az iránt, hogy itt is az egyenlőség elve érvényesül. Különösen szót érdemel, hogy a Száva, a Béga és a Duna—Tisza-csatornák nemzeti vizekké nyilvánítottak, úgy, hogy ezen igen fontos forgalmi utakon a hajózás általános szabadsága nem áll fenn. Az S. H. S. állam ezt a helyzetet a legmesszebbmenően ki is használja, amennyiben ott az idegen hajózást kizárta. Egy másik, — bennünket igen súlyosan érintő — intézkedése a békeszerződéseknek az, hogy a nem antantbeli államok az egyes parti államok között helyi személy- és darabárú-szállítására nem tarthatnak fenn hajójáratokat, illetve csak Szerbia vagy Románia külön engedélyével tehetik ezt meg. Elképzelhető, milyen nehézségekkel jár ilyen engedélyek kieszközölése.

Biztosan remélhető, hogy ezek az akadályok idővel megszűnnek. Az elzárás és korlátozás politikája előbb-utóbb esődöt fog mondani, mert ez a győzőket is — legyenek azok tényleg győzők, vagy csak érezzék magukat azoknak — károsítja. Kell, hogy a tapasztalat jobb belátásra vezesse a Balkán-államokat, mert a régi jól bevált és megszervezett, amelletttőke-erősebb hajózási vállalatokat már most is nehezen nélkülözik. A gazdasági szükség lesz legyőzője itt is a nemzeti hiúságnak.

Ezzel végére értem annak, amit esendőr bajtársaimnak itt lehető röviden elmondani kívántam. Trianonban eltemettük az ország kétharmad részét és sok mindent, amiért a szívünk fáj; a régi magyar Duna nagyobb részén ma még idegenek vagyunk. Nekünk, akiknek szeretnünk kell a Dunát, mert a mi gondjainkra van bízva, csak egy kívánságunk lehet: megérni azt, hogy már Dévény ormán köszönthessük újból a magyar lobogót és ott lássuk minden hajóállomáson és hidpilléren a Dunán végig, le a Vaskapuig!

Mily boldog volna némely ember, ha oly keveset gondolna mások dolgaival, mint önmagáéival!

Lichtenberg.